

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

AMSTERDAM.
NEDERLANDSCHE

SPRAAKKUNST,

BEVATTENDE:

1. ZINSONTLEDING. 2. WOORDGRONDING.
3. SPELLING EN UITSpraak. 4. WOORDVOEGING.
5. ZINSCHIEDING.

INGERIGT NAAR DE BEHOEFTE VAN ONZEN TIJD

DOOR
Nederlandsch Schoolmuseum
J. P. van der MAAS, Jr.
Prinsengraaf 151 bij de Prinsengraaf
AMSTERDAM.

AMSTERDAM,
C. L. BRINKMAN.
1855.

NOK 9-666

798

NEDERLANDSCHE
S P R A A K K U N S T

BEVATTENDE:

1. ZINSONTLEDING. 2. WOORDGRONDING.
3. SPELLING EN UITSpraak. 4. WOORDVOEGING.
5. ZINSCHIEDING.

INGERIGT NAAR DE BEHOEFTE VAN ONZEN TIJD

DOOR

J. P. van der MAAS Jr.

—•—

A M S T E R D A M,
C. L. B R I N K M A N.
1855.

NEDERLANDSCHE SPRAAKKUNST

INLEIDING.

1. De mensch is het eenigste onder alle geschapene wezens, die met eene redelijke ziel begaafd is; daardoor is hij dan ook in staat om, over alles wat hem omringt, na te denken, en deze gedachten geregeld en op velerlei wijzen aan anderen mede te deelen.

2. *Denken* is eene werkzaamheid onzer ziel, waardoor deze van de dingen begrippen vormt, en daardoor oordeelt en besluit. De onderscheidene werkingen onzer ziel, geeft men verschillende namen.

3. Wij krijgen kennis van de dingen door een der vermogens onzer ziel, namelijk: het *kennisvermogen*. Het eerste wat wij doen is *aanschouwen*, maar aanschouwingen zijn nog geene *begrippen*. Om een *begrip* van een voorwerp te hebben, moeten we de bijzondere deelen daarvan zamenvatten en vereenigen en zoo uit de deelen het beeld zamenstellen. Wij geven aan de begrippen den naam van *denkbeelden*, omdat de gedachten in beelden zamengesteld zijn.

4. Verstand is het vermogen der ziel om begrippen van de voorwerpen te vormen. Wanneer men nu de dingen beschouwt, en ze ten opzichte van elkander, bevestigt of ontkent, dan oordeelt men.

5. De mensch wil gaarne zijne gedachten aan anderen mededeelen. Dat kan hij door *natuurlijke* of door *kunstige* teekens.

6. De natuurlijke teekens zijn: *lagchen*, *weenen*, *gebaarmakingen* enz.; de kunstige teekens zijn: *woorden* en *afbeeldingen*.

7. De mensch alleen kan spreken, dat is: hij kan zijne gedachten aan andere menschen mededeelen.

8. Wanneer de mensch zijne gedachten aan anderen mededeelt, moet hij 1° de namen der dingen kennen en 2° daarvan iets zeggen. Kan hij niet spreken, dan maakt hij zijne gedachten door gebaren bekend; bij afwezigheid door schrijven.

9. Alle menschen kunnen elkander niet verstaan, omdat ieder volk andere klanken in de benamingen der voorwerpen geeft; maar wanneer een geheel volk dezelfde klanken doet hooren ten opzichte der namen noemen wij dit *taal*.

10. Men geeft namen aan de voorwerpen om ze van elkander te onderscheiden; zeg ik *tafel*, dan weet men dadelijk wat ik bedoel.

11. Het is dus noodzakelijk zijne gedachten goed en verstaanbaar uit te drukken.

12. De taal wordt verdeeld in *gevoel-*, *gebaren-* en *geluidtaal* of *spraak*, welke laatste door ons behandeld zal worden. Ofschoon de spraak het vermoegen is om zijne gedachten uit te drukken, zoo worden toch de verschillende werkingen onzer spraakdeelen door eigenaardige teekens afgebeeld; in zooverre heeten wij *spraak* ook wel eenvoudig *taal*.

13. Onze taal heet de Nederlandsche taal omdat zij door Nederlanders gesproken wordt, even als de Fransche taal door Franschen gesproken wordt.

14. Men noemt eene taal *beschaafd*, als de regels, waaraan zij onderworpen is, opgespoord en beschreven zijn, en wanneer het goed opgevoede volk zich naar die beschrevene regels, zoowel in het spreken als schrijven, rigt.

15. Eene taal is *onbeschaafd*, als men hare regels nog niet heeft opgespoord, of wanneer men de regels zijner taal niet kan verklaren, of de veranderingen die in haar voorkomen, niet weet te rangschikken.

16. *Taalregels* zijn voorschriften, welke men in de vorming der woorden, in hare veranderingen en zamenvoegingen moet in acht nemen, om vol-

gens den aard der taal, met juistheid te spreken en te schrijven.

17. Eene welgeordende verzameling dezer taalregels heet men *spraakkunst*.

18. Wij verdeelen de *spraakkunst* in vijf deelen:

1° Zinsontleding, 2° woordgronding, 3° woordvoeging, 4° spelling en 5° zinscheiding.

19. De *zinsontleding* handelt over de ontbinding van volzinnen in zinnen en zinsleden.

20. De *woordgronding* handelt over de verschillende soorten van woorden, hunne veranderingen, wijzigingen en afleiding.

21. De *woordvoeging* handelt over de vereeniging van woorden tot volzinnen en over hunne rangschikking, overeenkomst en beheersching.

22. De *spelling* handelt over den vorm en klank der letters tot lettergrepen, en van lettergrepen tot woorden.

23. De *zinscheiding* handelt over het juist plaatsen der scheiteekens.

E E R S T E H O O F D S T U K .

BEGINSELEN DER ZINSONTLEDING.

24. Een zin is een door middel der spraak in woorden uitgedrukten zin der gedachten. ¹

¹ Sommigen gebruiken voor *zin*, vooral bij de *logische analyse*, het in die beteekenis geheel onhollandsche woord *voorstel*. Dit is blijkbaar eene vertaling van het Fransche *proposition*, het Latijnsche *propositio*, een woord, dat in de *Logica* eigenlijk alleen de *grondstelling* van een *sluitrede* beteekent in tegenoverstelling van de *gevolgtrekking* of het *besluit*. Die dat Fransche woord het eerst zoo door *voorstel* vertaald heeft, schijnt niet geweten of bedacht te hebben, dat wij daarvoor het woord *stelling* hebben. Door het gebruik in schoolboeken, en bij het schoolonderwijs is dat onhollandsche woord reeds zeer algemeen in zwang gekomen, maar behoort hoe eerder hoe beter verbannen te worden. Prof. Roorda, *over de deelen der rede* bl. 8. Leeuwarden, G. T. N. Sringar, 1852.

25. *Zin* der gedachten, is dat *gevoel* van den geest; dat men, als men op iets *zint*, dikwijls wel heeft, maar niet uitdrukken of onder woorden brengen kan. Deze gedachten hangen zoo opvolgend zamen, dat zij als onmiddelijk aan elkander behooren en een geheel over het onderwerp van behandeling te kennen geven. Zoodanig geheel maakt een deel der rede uit, dat op zich zelf volkomen verstaanbaar is, en daarom een *volzin* genoemd wordt. Een volzin kan uit een, twee, drie en meer gedachten zamengesteld zijn, van welke ieder een *zin* uitmaakt.

26. Een zin is of *enkelvoudig* of *samengevat* of *zamengesteld*.

27. Een zin is *enkelvoudig* wanneer hij geene andere dan de noodzakelijkste (wezenlijke) deelen eens zins bevat.

28. Een zin is *samengevat*, wanneer daarin twee of meer onderwerpen, of gezegden of bepalingen van denzelfden naam bij elkander gevoegd en te zamen gevat zijn.

29. Een zin is *zamengesteld* wanneer hij een zin, hetzij een enkelvoudigen, hetzij een zamengevatten, als deel van den *zin* of *zinsnede* bevat.

30. Een zin of stelling bestaat gewoonlijk uit twee deelen: 1° uit een onderwerp en 2° uit een gezegde.

31. *Onderwerp* is de uitdrukking of benaming van iets, waarover gedacht of gesproken, of van eenig voorwerp, hetzij persoon of zaak, waarvan iets gezegd wordt.

32. *Gezegde* is de uitdrukking of bewoording van hetgeen van het onderwerp gezegd wordt, hetzij bevestigend of ontkennend.

33. De ontleding der enkelvoudige zinnen moet aanvangen met de oplossing van den zin in zijne twee deelen, het *onderwerp* en het *gezegde*; zoo deze beide werkelijk in den zin in woorden zijn uitgedrukt.

34. Soms zijn er zinnen waarin geen onderwerp voorkomt, maar verzwegen is.

35. Na de oplossing van den zin in het onderwerp en gezegde, moet men deze gaan ontleden, zoo zij daarvoor vatbaar zijn.

36. Datgene, wat in een zin, onderscheiden van het *onderwerp*, als *lijdend*, voortkomt, maakt een ander gedeelte daarvan uit, en draagt den naam van *voorwerp*.

37. Ter volmaking van de reeds genoemde deelen eens zins, namelijk: *onderwerp*, *gezegde*, en *voorwerp*, bezigt men dikwijls zekere bijvoegsels, die deze deelen nader omschrijven, of de beteekenis daarvan naauwer bepalen of duidelijker maken; deze bijvoegsels heet men *bepalingen*.

38. Somwijlen gebeurt het dat de *bepalingen* weder *bepalingen* hebben, die dan *bepalingen van de bepaling* genoemd worden.

1. Enkelvoudige zinnen.

39. Men onderscheidt de enkelvoudige zinnen in:
Eenvoudige, en
Uitgewerkte zinnen.

Eenvoudige zin.

40. Door een eenvoudigen zin verstaat men zoodanig een, die geen andere, dan de noodzakelijkste deelen van een zin bevat; bijv.:

De tafel is lang. — De inkt is zwart. — De aarde is rond. — Karel is zoet. — Jongens worden groot. — Het vuur is warm.

Koud is de winter. — Laag is de muur. — Pijnlijk is de ziekte. — Arbeidzaam is de bij. —

Is de aarde rond? Kruipt de slang? Speelt de jongen? Leeft de steen? Is Europa groot? Is Boerhave dood? Is de regen nuttig?

De boom zal bloeijen. — Appelen zijn vruchten. — Het kind speelt. Zijt gij gehoorzaam? Is hij tevreden? Is tevredenheid uw deel?

41. Men ziet hieruit dat de twee deelen van een zin niet altijd door een zelfstandig naamwoord en een zegwoord aangeduid worden. Men kan tot onderwerp stellen al, wat men als zoodanig beschouwt; want hetgene men als onderwerp stelt, wordt dan als eene zelfstandigheid aangezien, en dus als een *begrip van zijn* aangemerkt, en het *gezegde* kan, als het oordeel over het onderwerp aangewezen worden, of door het bestaan te kennen gevende zegwoord *zijn* met eenige verdere uitdrukkingen of door een *zegwoord* verbonden zijn.

42. Het onderwerp kan aangeduid worden, door :

1^e. Zelfstandige naamwoorden, 2^e. Bijvoegelijke naamwoorden, 3^e. Voornaamwoorden, 4^e. Door de onbepaalde wijs der zegwoorden en 5^e. Door andere soorten van woorden.

43. Het gezegde kan aangeduid worden door :

1^e. Zegwoorden, 2^e. Door een bijvoegelijk naamwoord met het woord *zijn* verbonden, en 3^e. Door een zelfstandig naamwoord met het woord *zijn* verbonden.

44. Voorbeelden voor het onderwerp :

1^e. Door zelfstandige naamwoorden. Haarlem is net. — Banken zijn gemakkelijk. — De bloem bloeit.

2^e. Door bijvoegelijke naamwoorden. Groen is zacht. — Schoon is eene hoedanigheid. — Liefderijk is eene eigenschap.

3^e. Door voornaamwoorden. Wij zijn sterfelijk. — Hij leert. — Zij spelen.

4^e. Door de onbepaalde wijs der zegwoorden. Te geven is edelmoedig. — Te bedelen is schandelijk.

5^e. Door andere soorten van woorden. *Ja* is een bijwoord. — *Maar* is een voegwoord. — *Drie* is oneven.

45. Voorbeelden voor het gezegde :

1^e. Door zegwoorden. Wij zijn. — De olie brandt. — De bescheidenheid behaagt.

2^e. Door een naamwoord met het woord *zijn* verbonden. — De peer is smakelijk. — De diamant is hard. — De hond is getrouw.

3°. Door een zelfstandig naamwoord met het woord *sijn* verbonden: de walvisch is een zoogdier. — De Maas is eene rivier.

Uitgewerkte zin.

46. De uitgewerkte zinnen ontstaan als het ware van de eenvoudige door de hoofddeelen te bepalen, den zin uit te breiden en daardoor meer volkomen te maken.

47. Het bepalen der hoofddeelen geschiedt door het bijvoegen van enkele woorden, daardoor erlangt de beteekenis wel eene wijziging, maar zij verandert niet.

48. De uitbreiding geschiedt door bijvoeging van nieuwe betrekkingen en het aanbrengen van beschrijvende bepalingen.

49. Een enkelvoudige zin kan bepaald worden door enkele woorden en door meer dan een woord; bijv. door een woord.

Bepaling van het onderwerp: De sneeuw is wit. — De melk is voedzaam. — Goud is een metaal.

Het vlijtige paard is werkzaam. — Het gedroogde gras wordt hooi. — De nijvre landbouwer is arbeidzaam.

Onze meesters leeren ons veel. — Uwe vlijt is uitnemend. — Ieder kind acht hem.

Alle menschen zijn sterfelijk. — Geen mensch is zonder zonde.

Bepaling van het gezegde: De nachtegaal zingt lieflijk. — De jongen loopt hard. — Het kind leert vlijtig.

Bepaling van onderwerp en gezegde tevens:

De katoenen rok is geen warm kleedingstuk.

Een natte Maart is eene onaangename maand.

Versche groenten smaken heerlijk.

Door meer dan een woord:

Helder schoone glazen laten het licht goed door.

Buitengewoon vlijtige kinderen worden boven anderen geacht. — De papegaai kan leeren praten.

Ieder mensch wil gelukkig zijn. — Harde noten zijn moeilijk te kraken. — Menige last is zwaar te dragen. — Vele menschen wanen gelukkig te zijn.

50. Een zin kan uitgebreid worden door het bijvoegen van eene nieuwe betrekking, *voorwerp* geheeten, waarop de daad van het zegwoord overgaat, als:

De zoon eert den vader. — Het meisje liefkoost hare moeder. — De onderwijzer straft den jongen. De vlijtige werkman bemint den zwaren arbeid.

51. Een zin kan door beschrijvende of omschrijvende bepalingen omschreven worden, deze bepalingen zijn dus wijzigingen in de algemeene uitdrukking.

52. Tot het gemakkelijk aanbrengen van die wijzigingen dienen ons bovenal de voorzetsels, welke voor de namen van personen of zaken gesteld, de meeste omschrijvende bepalingen vormen.

53. Enkele uitdrukkingen zijn omschrijvend zonder voorzetsels.

Omschrijvende bepalingen zonder voorzetsels.

Aanmerking. De bepalingen zonder voorzetsels kunnen alleen ten doel hebben, om of eene toekening of eenen bezitter aan te duiden, dat ook, door de voorzetsels *aan* en *van* te gebruiken, kan geschieden.

De storm is den schepelingen schadelijk. — Dank zij den weldadige. — Een brave zoon loont zijnen vader de zorgen. — De bosschen leveren den mensch brandhout. — Roovers ontroofen anderen hunne goederen. — De wind is eene beweging der lucht. — De spraak is het eigendom der menschen. — De steenen der straat zijn niet schoon. — De knecht des houtkoopers klooft het hout. — Het bevel eens veldheers is de wet der soldaten. — De bewoners van elke landstreek beminnen den grond hunner geboorte. — De geiten eten gaarne de bladeren der boomen. — De zeelieden bevaren de groote wateren der aarde.

54. In de omschrijvende bepalingen met voorzetsels

kunnen onderwerp, gezegde, voorwerp en bepalingen nader bepaald worden.

Bepaling van het onderwerp:

De zoon van den tuinman plukt appelen.
 De knecht van den boer verkoopt melk.
 Een man van verdienste is niet trotsch.
 De inzameling voor noodlijdenden is groot.
 Een blik naar den hemel geeft rust in het gemoed.

Bepaling van het gezegde:

Het zonnelicht valt door het venster in de kamer.
 De onschuldige moet dikwijls om den schuldige lijden.
 Vele dampen stijgen uit de aarde.
 Zonneschijn volgt na regen.

Bepaling van het voorwerp:

De jongen leest de boeken van den meester.
 Men heeft eindelijk het nieuwe huis in de Voorstraat afgebouwd.
 Ik zag de fraaije paarden uit den koninklijken stal.
 De voortbrengselen der natuur wijzen ons de grootheid van onzen Schepper aan.
 De glans der zon overtreft den glans van het fraaiste goud.

Bepaling van de bepaling:

De vogels zijn vrolijk bij het aanbreken van den dag.
 De knaagdieren schaven met hunne platte tanden aan het voedsel der gewassen.
 Een mensch met groote zucht naar rijkdom wordt dikwerf een gierigaard.
 Men vindt in de verzamelingen van natuurlijke voortbrengselen dikwijls voorwerpen van de zeldzaamste soort.

2. *Zamengevatte zinnen.*

55. Een zin is *zamengevat* of *ineengevat*, wanneer daar in twee of meer onderwerpen, of gezegden, of bepalingen van denzelfden naam bij elkander gevoegd en *te zamengevat* zijn.

56. Meestal worden de *leden* van een zamengevat-
ten zin met elkander verbonden door een voegwoord.

Voorbeelden :

Goud en zilver verschillen in gewigt. — Werken en bidden moeten zamen gaan. — Een waar held is noch vreesachtig, noch roekeloos. — Dat noem ik geen wandelen, maar loopen. — Gevoel en zinnelijkheid zijn eigenschappen van de dieren en van de menschen, maar niet van de planten.

57. Niet altijd wordt het verband der leden van zamengevatte zinnen door een voegwoord uitgedrukt.

Voorbeelden.

Zijne ouders, zijne geheele familie, was hij tot last, tot schande; — de dieren en de menschen hebben gevoel en zinnelijkheid, de planten niet.

58. De leden van een zamengevatten zin kunnen eenvoudig nevens elkander gesteld worden, zonder dat de verbinding of tegenstelling door eenig woord wordt uitgedrukt, bijv. :

Uw broeder of zuster, een van beiden zeker, heeft het gezegd, — niet aan mij alleen, openlijk, in het volle gezelschap.

59. Midden in een zin kan ook een andere zin gevoegd worden, dan noemt men dien *tusschenzin*, bijv. :

In mijne jeugd, ik herinner het mij nog zeer goed, stond hier een oud gebouw. — De schrijftaal, meent men gewoonlijk, maar zeer te onregt, is de ware taal, zoo als zij wezen moet.

60. Het spreekt van zelf dat een tusschenzin in zich kan bevatten een onderwerp, gezegde, voorwerp of bepaling.

61. Ook kan een tusschenzin bestaan uit een enkelvoudigen of zamengevatten zin.

Voorbeeld :

De liefde des vaders, het is waar en bewezen, waakt voor het welzijn der kinderen.

62. Tot de uitdrukkingen, die op zich zelf een zin uitmaken, behooren de uitroepingen, tusschenwerpsels en klankna bootsingen, even als de bijwoorden,

als: *trouwens, namelijk, te weten, immers*, die, even als de tusschenwerpsels, voor of in het midden van een zin gebruikt worden.

63. Vragen en antwoorden, uitroepingen en toeroepingen, elke uitdrukking van den wil, waaronder ons: *goeden morgen, goeden dag, smakelijk eten*, behooren tot de spraakkunstig onvolledige zinnen, zoo ook spreekwoorden, die oorspronkelijk niets anders dan uitroepingen zijn, als: *vrijheid blijheid; eind goed, alles goed*, enz.

64. Verkorte zinnen bestaan er eigenlijk niet, evenmin als zamengetrokkene; men denkt altijd een volledigen zin, al spreekt men dien niet uit. Denken en spreken is hetzelfde; want het denken van den redelijken mensch is een zich voorstellen in woorden door middel van de rede of spraak.

3. Zamengestelde zinnen.

65. Een zin is zamengesteld, wanneer hij een zin, hetzij een enkelvoudigen, hetzij een zamengevatten als deel van den zin of zinsnede bevat.

66. Men moet in zamengestelde zinnen goed letten op de aanwijzende en vragende voornaamwoorden, het voegwoord *dat* en zeer vele andere voegwoorden, die inderdaad niets anders dan *bijwoorden* of *voorzetsels* zijn.

67. Om onze gedachten over voorkomende zaken aan anderen bekend te maken, moeten wij onze gedachten voordragen, en wel in een gepast verband.

68. Deze gedachten hangen zoo opvolgend zamen, dat zij als onmiddellijk aan elkander behooren, en een geheel over het onderwerp van behandeling te kennen geven.

69. Zoodanig geheel maakt een deel der rede uit, dat op zich zelf volkomen verstaanbaar is, en daarom een *volzin* genoemd wordt.

70. Een volzin kan uit één, twee, drie en meer gedachten of oordeelen zamengesteld zijn, van welke ieder een zin uitmaakt.

71. Deze zinnen, in gepast verband, staan in eene naauwe betrekking tot elkander en zijn van elkander *onafhankelijk* of *afhankelijk*.

72. Onafhankelijk zijn alle verbodene zinnen, die ieder op zich zelf verstaanbaar en daarom hoofdzinnen genoemd worden.

73. Afhankelijk zijn zulke zinnen, die van den hoofdzin afhangen en zonder dien onverstaanbaar zijn, of wel zulke zinnen, die verstaanbaar zijn, maar geene betrekking hebben op den hoofdzin; men noemt die zinnen bijzinnen.

74. De meeste zamengestelde volzinnen hebben twee voorname zinnen of deelen, waarvan het eene het *voorzindeel* en het andere het *nazindeel* genoemd wordt.

75. De nazindeelen zijn tweederlei: *volstrekt* en *betrekkelijk*.

76. Een volstrekt nazindeel is datgene, waarbij het voorzindeel onvolkomen blijft, wanneer het nazindeel wegvalt; b. v. *konde onze deugd reeds hier geheel haar doel bereiken, zoo zoude de leer der onsterfelijkheid een groot deel van hare kracht verliezen.*

77. Een betrekkelijk nazindeel is datgene, waarbij het voorzindeel op zich zelve bestaan en begrepen kan worden, b. v. *dikwijls ergeren zich de menschen over den hoogmoed van anderen; dewijl zij zelve hoogmoedig zijn.*

78. Voor men de behandeling der zinnen met goed gevolg kan voortzetten, dienen de voegwoorden goed gekend te worden, naardien zij op de verbinding of zamenvoeging der zinnen een grooten invloed hebben.

79. De kunde der plaatsing of opvolging der woorden van een zin, alsmede van de zinnen zelve, wordt *Topik* (leer der plaatsing) genoemd.

80. De vorming en verbinding van grootere of zamengestelde zinnen tot een geheel, als een deel der rede, wordt de periodiek genoemd (kennis der periode.)

81. Periode, in de taalkunde, is in het algemeen,

eene vereeniging van zinnen, tot een rondstaand geheel.

82. De periodiek is eene uitgebreide kennis, want niet alleen bevat zij de gewone vorming der zinnen en hunne verbindingen, maar regelt en bepaalt ook het geheel, zoo ten aanzien van stijl als schoonheid van vorm, waardoor zij de voorbereiding of opleiding der redeneerkunde uitmaakt.

Voorbeelden van zamengestelde zinnen en perioden.

Waar tevredenheid en eendragt woont, zoo bij aanzienlijken als geringen, daar is het ware geluk des levens te vinden — Wanneer de jeugd, in strafbaren overmoed, zich aan den ouderdom vergrijpt, dan zaait zij zaden, die eens honderdvoudige verderfelijke vruchten, namelijk: bitter berouw, voortbrengen zullen. — Naardien Griekenland uit verscheidene kleine staten bestond, die van elkander onafhankelijk waren; zoo gaf dit gelegenheid tot inwendige oorlogen, door welke bijna het verval der geheele natie veroorzaakt werd — Gelijk het den menschen spoediger gelukt is, iets van de wetten des zonnestelsels te verstaan, dan de wetten der weder-verandering in te zien; gelijk zij beter geleerd hebben verduisteringen aan zon en maan te bepalen, dan regen en wind in den dampkring te voorspellen, zoo hebben zij ook van den gang der groote burgerlijke aangelegenheden, en de gevolgen der staatsomwentelingen, in opzigt tot het lot der volken, duidelijker begrippen, dan van den gang en loop der aangelegenheden van huisgezinnen en personen. — Wanneer gij God bemint en eert; wanneer gij zijn Woord kent en daarnaar handelt; wanneer gij dikwijls aan Hem denkt en u in gebeden tot Hem wendt: dan zal zijn zegen op u rusten, dan zal zijne genade u op zijnen weg leiden — Gelijk het vergift het lichaam schaadt en zijne gezondheid verstoort; gelijk onwetendheid en dwaling het vermogen van den oordeelenden geest verzwakt; even zoo is de zonde

eene ziekte der ziel en een bederf voor ons onsterfelijk deel. — De reden, dat hij voor de hem aangeboden betrekking bedankt heeft, moet zijn, dat hij niet heeft kunnen besluiten een werkring te aangaan, die noodzaakt te arbeiden, dat het kraakt, zonder dat er eenigen tijd tot uitspanning overblijft; zoodat hij te zorgen heeft, dat hij langs een anderen weg zijn levensonderhoud vinde.

Voor het zedige gelaat
 Der zachtmoedigheid bezwijken
 Wraakzucht, tweedragt, twist en haat;
 Alle grimmigheden wijken
 Uit het zalige geweest,
 Daar zij haren zetel vest.

Zijn schoone woorden hoog te roemen,
 Wel schrijven heeft ook zijn bescheid;
 En fraaije letteren zijn bloemen,
 Die met goê reden staan te noemen
 Een zwijgende welsprekendheid.

T W E E D E H O O F D S T U K .

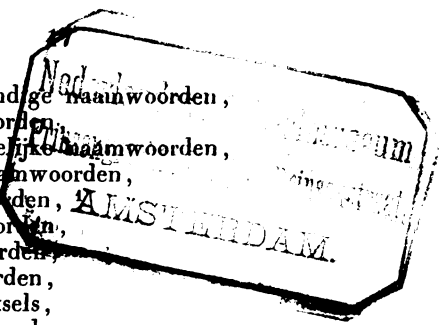
WOORDGRONDING.

83. Woordgronding is in het algemeen de kennis van den aard, de eigenschappen, de afleiding en de beteekenis der woorden.

84. De rede, waardoor wij onze gewaarwordingen en voorstellingen uitdrukken, is dus zamengesteld uit volzinnen, de volzinnen uit zinnen, en deze uit woorden, die men in verschillende soorten verdeelt.

85. Men kan de woorden verdeelen in woorden ter benoeming van voorwerpen, die men *naamwoorden* heet; en woorden ter uitdrukking van bestaan of wijziging van dat bestaan, en die men *zegwoorden* heet.

86. Men verdeelt over het algemeen de soorten van woorden in:

-
1. Zelfstandige naamwoorden,
 2. Lidwoorden,
 3. Bijvoegelijke naamwoorden,
 4. Voornaamwoorden,
 5. Zegwoorden,
 6. Deelwoorden,
 7. Telwoorden,
 8. Bijwoorden,
 9. Voorzetsels,
 10. Voegwoorden en
 11. Tusschenwerpsels.

87. De deelwoorden en telwoorden zouden gevoeglijk onder de bijvoegelijke naamwoorden gerekend kunnen worden.

1. Over de zelfstandige naamwoorden.

88. Zelfstandige naamwoorden zijn de namen van alle voorwerpen aanwezig of denkbeeldig.

89. Tot de wezenlijke bestaande voorwerpen behooren: *kantoor, lessenaar, paard*, enz. Tot de denkbeeldige: *smart, vreugd, luiheid, gehoorzaamheid*, enz.

90. De zelfst. nw. worden verdeeld in *eigene en algemeene, zamengestelde en verkleinde*.

91. Eigen. znw. zijn alle eigennamen van menschen, landen, rivieren, enz.; en drukken bepaaldelijk een enkel voorwerp uit, als: *Europa, Willem, de Rijn*.

92. Gemeene zelfst. nw. zijn dezulke, welke op

¹ Dit Latijnsche woord *verbum* (het Fransche *verbe*) heeft men in onderscheiding en tegenoverstelling van *nomen* (het Fransche *nom*) of *naamwoord*, in het Nederduitsch door *werkwoord* vertaald. Deze vertaling is onjuist. *Nomen* beteekent *naam* en *verbum* beteekent *woord*. Doch, daar *woord* in het Nederduitsch eene benaming van geheel *algemeene* beteekenis voor alle bestanddeelen der rede is, zoo kon daarmee niet gevoeglijk een *bijzondere* soort van woorden beteekend worden; en daarom heeft men dan *nomen* door *naamwoord*, en *verbum*, omdat het, *veelal* ten minsten, een *werking* beteekent, door *werkwoord* vertaald. Roorda, *over de deelen der rede*, bl. 74.

een geheel geslacht of eene geheele soort toepasselijk zijn, als: *paard, held, tafel, boek*.

93. *Zamengestelde* zelfst. nw. zijn die, welke uit twee of meer woorden bestaan, als: *hondenhok, oogeblik*. Zij hebben het geslacht van het laatste woord.

94. *Verkleinde* z. nw. stellen een zin verkleind voor.

95. Die verandering geschiedt, indien de z. nw. op *d, t, f, g, k, p, s*, of *sch* uitgaan door de achtervoeging van *je*; bijv: *kind, kindje; mat, matje*.

Indien de z. nw. op *b, l, m, n*, of *r* eindigen, voorafgegaan door een langen klank, of tweeklanken, geschiedt deze verandering door achtervoeging van *tje*; bijv: *baal, baaltje; haan, haantje; haar, haartje; koe, koetje*; enz. Indien de z. nw. op *b, l, m, n*, of *r* eindigende, door een korten klank worden voorafgegaan, en waarvan in het meervoud de sluitletter verdubbelt, zoo geschiedt de verandering ook door verlenging der lettergreep, met achtervoeging van *tje*; bijv.: *tol, tolletje; bel, belletje*.

Indien de z. nw. op eene enkele *a, e*, of *o* uitgaan, dan worden deze klinkers, alvorens den uitgang *tje* er bij te voegen, verdubbeld; bijv: *ra*, (van een schip) raatje; *Anna, Annaatje*. Indien de z. nw. op *m* eindigen, voorafgegaan door een langen klank, geschiedt de verkleining door achtervoeging van *pje*; bijv: *boom, boompje; kraam, kraampje*; enz.

96. Men behoort bij de zelfst. nw. te letten op *geslacht, getal* en *naamval*.

97. Er zijn drie geslachten: *mannelijk, vrouwelijk* en *onzijdig*; twee getallen: *enkelvoud* en *meervoud*; vier naamvallen: *eerste, tweede, derde, vierde* naamval.

98. Elk voorwerp op zich zelf beschouwd, is eene eenheid, als: *tuin, man*, en dus enkelvoud.

99. Eene verzameling van gelijksoortige eenheden vormt een getal, en dan zijn die woorden meervoudig, als: *tuinen, huizen*.

100. Het meervoudige getal wordt gemaakt door achter het enkelvoud eene *s, n, en, ers* of *eren* te

voegen, als: *broeder, broeders; gewoonte, gewoonten; tuin, tuinen, kind, kinders of kinderen.*

101. Er zijn ook z. nw, die geen meervoud aannemen, namelijk, die eene verzamelende eenheid uitdrukken, als: *volk, menigte, inkomsten.*

102. Er zijn ook z. nw. die geen enkelvoud aannemen, namelijk, die woorden, welke eene stof aanduiden zonder op de voorwerpen betrekking te hebben, als: *goud, zilver, zout, kaneel*; alsmede de woorden, die iets denkbeeldigs uitdrukken.

103. Indien de z. nw. uit twee andere woorden zijn zamengesteld, dan neemt slechts het laatste woord het teeken des meervouds aan, zoo als: *vingerhoed, vingerhoeden; handvol* is minder juist dan *hand vol*, omdat men in het meervoudig zegt: *handenvol*, en niet *handvollen*.

104. Men geeft in de taalkunde aan de z. nw. zoowel als aan de voorwerpen, die zij beteekenen, geslachten.

105. Mannelijk zijn:

1^e. Alle namen van mannen, mannelijke waardigheden of bedieningen; als: *Koning, Hertog, timmerman.*

2^e. vele woorden, die op *em, sem* en *zem* eindigen; als: *bodem, adem, bloesem, bliksem.*

3^e. vele woorden, die op *lm* en *rm* uitgaan; als: *arm, schelm, galm, halm, storm, worm.*

4^e. woorden, die op *er* uitgaande, die van een werking ontleend en op een werktuig overgebracht zijn; als: *snuiter, waaijer, passer, enz.*

5^e. woorden op *dom* uitgaande en geene verzamelende eenheid uitdrukken; als: *rijkdom, ouderdom, enz.*

6^e. alle namen van steenen, als zij niet de stof in het algemeen, maar steenen in het bijzonder aanduiden; bijv: *een robijn, jaspis, smaragd* enz.

7^e. de namen der maanden en dagen: *Januarij, Woensdag.*

106. Vrouwelijk zijn:

1^e. Alle namen van vrouwen, vrouwelijke waar-

digheden of bedieningen; als: *Anna*, *Keizerin*, *naaister*, *kamenier*.

2°. woorden die op *heid* eindigen, als: *goedheid*; enz.

3°. die eindigen op *ij*, mits zij geen voorafgevoegd *ge* hebben; als: *brouwerij*, *maatschappij*; enz.

4°. Alle woorden, welke op *ei* eindigen, die geen mannelijk voorwerp of mannelijke bediening te kennen geven; als: *pastei*, *sprei*, *wei*, *blei*; enz. uitzondering zijn *ei* en *galei*, dat onzijdig, en *kei*, *lakkei*, *malvezei* en *rei*, welke mannelijk zijn;

5°. de namen der letters; als: eene *a*, eene *s*; enz.

6°. de namen der hoofdgetallen als zelfstandig voorkomende; bijv. *eene drie*, *eene negen*; enz.

7°. alle woorden op *ing* uitgaande, en afgeleid zijn van een zegwoord; als: *wandeling*, *zegening*, *drukking*.

8°. alle woorden op *st*. uitgaande en van een zegwoord afgeleid; als: *gunst*, *winst*, *kunst*, *vangst*; enz.

9°. woorden, die op *ij* uitgaan, en eenen staat, eene bediening of werking aanduiden: *waardij*, *dieverij*.

10°. woorden die op *de*, *te*, *es*, *nis* en *uw* eindigen; als: *vreugde*, *laagte*, *zondares*, *ergernis*, *schaduw*; uitzonderingen: *vonnis*, *vernis*, en *getuigenis*.

11°. de z. nw. die van den verl. tijd der zegwoorden zijn afgeleid; als: *spraak*, *magt*, *breuk*.

107. Onzijdig zijn:

1°. Alle namen van landen, steden, dorpen of plaatsen, die zonder *de* of *den* gebruikt worden; *de Haag*, *de Betuwe*, *de Lemmer*, uitgezonderd.

2°. alle verkleinwoorden, als: *het paardje*,

3°. alle woorden, welke de stof van het delfstoffenrijk aanduiden; als: *het lood*, *het goud*, *het ijzer*, enz.

4°. alle zegwoorden in de onbepaalde wijs: *het springen*;

5°. alle bijv. nw. worden als zelfstandig gebruikt: *het schoone*,

6°. alle woorden, van zegwoorden ontleend en van *ge* voorafgegaan; als: *het geschrei*, *het geroep*, enz.

7°. alle woorden, afgeleid van andere z. nw. voorafgegaan door *ge* of *ver*, en gevolgd door *te*; als: *gebergte* van *berg*, *verhemelte* van *hemel*; enz.

8°. woorden op *sel* uitgaande voorafgegaan van den wortel eens zegwoords, als: *beginsel*,

9°. woorden op *schap* uitgaande, en eene waarheid of verzamelende eenheid uitdrukken; als: *priesterschap*; enz.

10°. zoo ook de woorden, die op *dom* eindigen en eene verzameling aanduiden, als: *christendom*, *priesterdom*; enz.

Het onzijdige geslacht is gemakkelijk te kennen, wanneer men *het* voor het z. nw. plaatst.

108. Vroeger hadden sommige woorden een ander geslacht dan zij nu hebben; bijv. *school*, *schilderij*, vroeger onzijdig, nu vrouwelijk. Voorheen waren *tijd* en *dood* vrouwelijk, thans mannelijk.

109. Sommige woorden veranderen niet alleen in uitgang, om de verschillende geslachten aan te duiden, maar somtijds zijn ze zeer verschillend; zoo als:

Mannelijk:	Vrouwelijk:	Mannelijk:	Vrouwelijk:
<i>Man.</i>	<i>Vrouw.</i>	<i>Broeder.</i>	<i>Zuster.</i>
<i>Heer.</i>	<i>Jufvrouw.</i>	<i>Vader.</i>	<i>Moeder.</i>
<i>Knecht.</i>	<i>Meid.</i>	<i>Zoon.</i>	<i>Dochter.</i>
<i>Jongen.</i>	<i>Meisje.</i>	<i>Bok.</i>	<i>Geit.</i>
<i>Neef.</i>	<i>Nicht.</i>	<i>Haan.</i>	<i>Hen.</i>
<i>Oom.</i>	<i>Tante.</i>	<i>Monnik.</i>	<i>Non.</i>

110. Sommige woorden doen het geslacht door den uitgang kennen:

Mannelijk:	Vrouwelijk:	Mannelijk:	Vrouwelijk:
<i>Bruidegom.</i>	<i>Bruid.</i>	<i>Held.</i>	<i>Heldin.</i>
<i>Kater.</i>	<i>Kat.</i>	<i>Dief.</i>	<i>Diefegge.</i>
<i>Abt.</i>	<i>Abdis.</i>	<i>Looper.</i>	<i>Loopster.</i>
<i>Koning.</i>	<i>Koningin.</i>	<i>Boer.</i>	<i>Boerin.</i>

111. Andere blijven voor beide geslachten onveranderd; als: *erfgenaam, echtgenoot, gids, dienstbode*. Worden zij voor een man gebruikt dan zijn ze mannel., voor eene vrouw vrouwelijk, en daarom gemeenslachtige genoemd.

112. Sommige woorden zijn voor beide geslachten mannelijk, anderen voor beide geslachten vrouwelijk. Tot de eerste behooren: *arend, olifant, valk*; en tot de tweede: *muis, musch*.

113. De woorden *kind, paard, konijn*, zijn onzijdig.

114. Naamvallen zijn de verschillende betrekkingen waarin een persoon of eene zaak, door het zelfst.nw. uitgedrukt, voorkomen.

115. Wij hebben in de Nederlandsche taal vier naamvallen.

116. Een zelfstandig n.w. staat in den 1ⁿ. naamval, als: aangesproken, *Mijnheer!*

werkende: de jongen schrijft;

lijdende: de les wordt geleerd;

zijnde: het licht is nuttig;

wordende: de vrouw wordt arm.

Ook staan die z.n.w. in den 1ⁿ. naamval, welke voor en achter de woorden *zijn, schijnen, worden, blijven* en *heeten* komen.

117. Een z.n.w. staat in den 2ⁿ. naamval, als de bezitter of bezitting aanduidende: *Willems hoed, Mariaas Vader*.

118. Een z.n.w. staat in den 3ⁿ. naamval als aan iets toegeschikt of ontnomen wordt; *wij gehoorzamen den meester*.

119. Een z.n.w. staat in den 4ⁿ. naamval als het voorwerp, waarop een ander voorwerp overgaat. *De jongen leert zijne les*. In onze taal beheerschen alle voorzetsels den 4ⁿ. naamval. *Hij is in de stad, hij gaat naar buiten; hij loopt door de straat*, enz.

120. In den 1ⁿ. naamval ondergaan de zn. w. geene verandering.

121. In den 2ⁿ. naamval krijgen de z.n.w. van het mannelijk en onzijdig geslacht eene *n* of *en* en

s, maar indien zij op *s*, *sch*, of *st* eindigen, nemen zij het eerste achtervoegsel aan. Men zegge dus in den 2^a. naamval *des messen*, *des heeren* en niet *des heeres*, *des messes*. Hiervan moet men uitzonderen de verkleinde z. n. w., bijv.: *meisje*, *des meisjes*.

122. Sommige z.n.w. eindigen op eene *s* en nemen geene achtervoeging aan, zoo als *glas*, *gras*, enz., evenzoo met woorden die op *aris* uitgaan, *drommedaris*, *notaris*, *kommissaris*, enz.

123. De eigennamen nemen altijd eene *s* aan, maar indien zij op eene *s* uitgaan, verdubbelt men die niet, zoo als: *Jakobus hoed*, maar wel *Hendriks pen*.

124. De z.n.w. van het mannelijk geslacht ondergaan in den 3^a. naamval in het enkelvoud eene kleine verandering, men voegt er namelijk eene *e* achter, bijv.: *den heere*.

125. De z.n.w. veranderen in den 4^a naamval niet.

2. Over de lidwoorden.

126. Lidwoorden stellen eene zaak bepaald of onbepaald voor. Zij worden verdeeld in *bepalende* en *onbepalende*. Het bepalende lidwoord is *de* of *het*, het onbepalende *een*.

127. Het bepalend lidwoord is eigenlijk niets anders dan een aanwijzend voornaamwoord en het onbepalende niets anders dan een telwoord, namelijk het telwoord *een*.

128. De lidwoorden schikken zich in geslacht, getal en naamval naar de z.n.w., bij welke zij behooren.

3. Over de bijvoegelijke naamwoorden.

129. Bijvoegelijke naamwoorden geven eene hoedanigheid of eigenschap der personen of zaken te kennen: een *goede* jongen, een *braaf* meisje, een *deugdzaam* man.

130. De bijv. n.w. schikken zich, even als de lidwoorden, in geslacht, getal en naamval naar de z.n.w. bij welke zij behooren, *eenen goeden meester*.

131. Men heeft twee soorten van bijvoeg. n.w., 1°. die, welke voor verbuigingen vatbaar zijn en 2°. die, welke niet voor verandering vatbaar zijn.

132. De bijv. n.w. op *lei* en *hande* uitgaande, zijn onveranderlijk; *allerlei*, *velerhande*; de bijv. n.w. die eene stof aanduiden, waarvan iets gemaakt is zijn mede onveranderlijk; als: een *gouden* ketting, eene *houten* tafel, en ook die van den naam van een land of eene stad gemaakt zijn en op *er* uitgaan.

133. De veranderingen welke de bijv.n.w. ondergaan, zijn: met het bepalende lidw.:

Enkelvoudig:

Mannelijk:	Vrouwelijk:	Onzijdig:
1. de kleine jongen;	de brave vrouw;	het moedige paard;
2. des kleinen jongens;	der brave vrouw;	des moedigen paards;
3. den kleinen jongen;	der brave vrouw;	het moedige paard; ¹
4. den kleinen jongen.	de brave vrouw.	het moedige paard.

Meervoudig.

1. de kleine jongens;	de brave vrouwen;	de moedige paarden;
2. der kleine jongens;	der brave vrouwen;	der moedige paarden;
3. den kleinen jongens;	der brave vrouwen;	den moedigen paarden;
4. de kleine jongens.	de brave vrouwen.	de moedige paarden.

met het onbepalende lidwoord:

Enkelvoudig:

1. een kleine jongen;	eene brave vrouw;	een moedig paard;
2. eens kleinen jongens;	eener brave vrouw;	eens moedigen paards;
3. eenen kleinen jongen;	eener brave vrouw;	een moedig paard;
4. eenen kleinen jongen.	eene brave vrouw.	een moedig paard.

Meervoudig.

1. kleine jongens;	brave vrouwen;	moedige paarden;
2. kleine jongens;	brave vrouwen;	moedige paarden;
3. kleinen jongens;	brave vrouwen;	moedigen paarden;
4. kleine jongens.	brave vrouwen.	moedige paarden.

134. Behalve door verbuiging zijn de bijv.n.w. veranderlijk door de trappen van vergelijking.

135. Trappen van vergelijking zijn de wijzen om de meerdere of mindere uitgebreidheid en kracht

¹ Men zegt ook wel: den moedigen paarde.

der beteekenis van bijv.n.w. (alsmede van vele deelwoorden en bijwoorden) uit te drukken.

136. Deze trappen van vergelijking zijn twee in getal; *de vergrootende en de overtreffende*.

137. De vergrootende trap bepaalt de grootheid der hoedanigheid, welke een bijv.n.w. aan iets toekent, en wordt gemaakt door de bijvoeging van *er*; *groot, grooter*.

138. De overtreffende trap verheft de hoedanigheid eener zaak boven al de overige van hare soort, en wordt gevormd door de bijvoeging van *st*; *allergrootst*.

139. Somwijlen wordt de vergrootende trap niet door verandering van uitgang, maar door bijvoeging van het woord *meer* vóór het bijv.n.w. gevormd; alsdan neemt de overtreffende trap *meest*: *Hij was meer gevreesd dan bemind; maar zij werd het meest geacht*.

140. Om den overtreffenden trap nog meer te versterken, plaatst men het woord *aller* voor het bijv.n.w.; bijv.: *de allergrootste onzer deugden*.

141. Sommige bijv.n.w. dulden geene vergrooing, als: *beendroog, sneeuwwit, ijskoud, vierkant, zonneklaar*.

142. De volgende bijv.n.w. hebben eene onregelmatige vergrooing, als: *goed, beter, best*; — *kwaad, erger, ergst*; — *veel, meer, meest*; — *weinig, minder, minst*.

143. Indien de bijv.n.w. reeds op eene *r* eindigen, dan wordt de vergrootende trap door bijvoeging van *der* gevormd, als: *zwaar, zwaarder*.

144. Indien de bijv.n.w. op eene *s* uitgaan, dan wordt er, als zij onverbogen blijven, bij den overtreffenden trap eene enkele *t* gevoegd: *wijs, wijst*; doch worden die bijv.n.w. in den overtreffenden trap verbogen, dan moet de bijvoeging volgens den gewonen regel plaats hebben: *wijs, de wijsste*.

145. Men onderscheidt de bijv.n.w. in *oorspronkelijke*, als: *wit, groot, klein* en, in *afgeleide of zamengestelde*, als: *deugdzaam, ouderloos*.

146. De afgeleide of zamengestelde bijvoegelijke naamw. hebben verschillende uitgangen. De voor-naamste zijn: *baar*, *ig*, *lijk*, *loos*, *zaam*, *haftig* en *achtig*.

147. De uitgang *baar*, afkomstig van het oude *baren*, (voortbrengen) is zeer algemeen en heeft achter z.n.w. altijd de beteekenis van *dragen*, *voortbrengen*; bijv. *vruchtbaar*, *wonderbaar*. Achter zegwoorden geeft die uitgang een vermogen te kennen om te doen of te lijden, als: *hoorbaar*, *strijdbaar*.

148. De uitgang *ig* geeft zooveel als den aard van of de geneigdheid tot iets te kennen, bijv.: *haastig*, *droevig*, *levendig*.

149. De uitgang *lijk* afkomstig van *lijken*, *gelijken*, duidt het wezen of den aard der zaken aan, (bij zelfst.n.w.) als: *eerlijk*, *deugdelijk*. Bij zegwoorden gevoegd, drukt hij de daad dier woorden uit, als: *behaaglijk*, of de mogelijkheid dier daad, *sterfelijk*.

150. De uitgang *loos* geeft ontbering te kennen en komt van het oude woord *lieren*, nu *verliezen*; als: *vaderloos*, *verstandeloos*.

151. De uitgang *zaam* achter een z.n.w. gevoegd, beteekent gelijkheid of geneigdheid tot iets, als: *deugdzaam*; achter het zakelijk deel eens zegwoords gevoegd, beteekent hij de geschiktheid of het vermogen om iets te doen of te lijden; *leerzaam*, *werkzaam*.

152. De uitgang *haftig* is van het oude *haven*, nu *hebben* afkomstig, en duidt aan, dat iets waarlijk daarvoor gehouden moet worden, als: *heldhaftig*.

153. De uitgang *achtig*, drukt zekere gelijkheid of overeenkomst uit, en dient om aan te duiden, dat de zaak als meer of min als zoodanig moet gehouden worden, *witachtig*, *leugenachtig*.

154. Die bijvoeg. n.w. welke op *sch* eindigen, komen hetzij van andere bijv.n.w., hetzij van z.n.w. af, als: *aardsch*, *wereldsch*, *dagelijksch*, enz.

4. *Over de voornaamwoorden.*

155. De voornaamwoorden zijn woorden, die men in de plaats der z.n.w. zet, om de gedurige herhaling daarvan te vermijden.

156. Zij worden verdeeld in *persoonlijke*, (*zelfstandige*), en *bijvoegelijke voornaamwoorden*. Zij ondergaan meest alle eenige veranderingen door verbuiging.

a. *Over de persoonlijke voornaamwoorden.*

157. De persoonlijke voornaamwoorden staan in de plaats van personen of zaken. Men onderscheidt in de taal *drie* personen: de eerste persoon, die spreekt, heet *ik*, in het meervoud *wij*; de tweede, tot wien men spreekt, heet in het enkel- en meervoud *gij*; en de derde persoon, van wien gesproken wordt, is, of *hij*, *zij*, *het*, *men*, *iemand* en *niemand*.

158. Bij de twee eerste personen maakt men geen melding van het geslacht, omdat dit altijd kenbaar is. *Men* is alleen in gebruik in den 1^u. naamval, en wordt dus niet verbogen. *Iemand* en *niemand* nemen in den 2^u. naamval eene *s* aan; deze drie laatsten hebben geen meervoud.

159. In plaats van *mij*, *gij*, *zij*, en *wij* gebruikt men ook wel *me*, *ge*, *ze*, en *we*, omdat ze wegens hunne zoetvloeiendheid de welluidendheid bevorderen. Achter de persoonlijke voorn.w. worden tot versterking de woorden *zelf*, *zelve*, *zelve* gevoegd, behalve achter *het* en *men*.

160. In de verbuiging dezer voorn.w. schikt zich het woord *zelf* dus in geslacht, getal en naamval naar die voorn.w., waarbij het voorkomt, alsmede naar de zelfst.n.w., achter welke het somtijds geplaatst wordt, als: de vader heeft het *zelf* gezegd; — ik heb het zijnen zoon *zelve* gegeven.

161. Het woordje *alleen* blijft onveranderd; wij zijn er *alleen* geweest.

162. Verbuiging der persoonlijke voorn.w.:

Eerste persoon.

Enkelvoud.

Meervoud.

Mannelijk en Vrouwelijk : Mannelijk en Vrouwelijk :

1. ik ;	wij ;
2. mijner ;	onzer ;
3. mij ;	ons ;
4. mij.	ons.

Tweede persoon.

1. gij ;	gij ;
2. uwer ;	uwer ;
3. u ;	u ;
4. u.	u.

Derde persoon.

Mannelijk : Vrouwelijk : Mannelijk : Vrouwelijk :

1. hij ;	zij ;	zij ;	zij ;
2. zijner ;	harer ;	hunner ;	harer ;
3. hem ;	haar ;	hun ;	haar ;
4. hem.	haar.	hen (ze.)	haar (ze.)

163. De persoonlijke voorn.w. volgen niet altijd het geslacht des woords, waarvoor zij in de plaats staan, maar somtijds ook het geslacht des voorwerps; bijv.: het meisje weet niet wat *zij* doet; het ventje meent, dat *hij* gelijk heeft.

164. Verbuiging met het woord *zelf*:

Eerste persoon.

Enkelvoud.

Meervoud.

Mannelijk :

Vrouwelijk :

Mannel. en Vrouwl. :

ik zelf ;	ik zelve ;	wij zelve ;
mijner zelve ;	mijner zelve ;	onzer zelve ;
mij zelve ;	mij zelve ;	ons zelve ;
mij zelve.	mij zelve.	ons zelve.

Tweede persoon.

gij zelf ;	gij zelve ;	gij zelve ;
uwer zelve ;	uwer zelve ;	uwer zelve ;
u zelve ;	u zelve ;	u zelve ;
u zelve.	u zelve.	u zelve.

Derde persoon.

Mannelijk : Vrouwelijk : Mannelijk : Vrouwelijk :

hij zelf; zij zelve; zij zelve; zij zelve;
 zijner zelve; harer zelve; hunner zelve; harer zelve;
 hem zelve; haar zelve; hun zelve; haar zelve;
 hem zelve. haar zelve. hen zelve. haar zelve.

165. Men moet opmerken dat *zelf*, *zelve*, *zelve* ter versterking dienende, niet wel achter de lidwoorden kan geplaatst worden, en daarom verdient dan het gebruik van *dezelve*, *hetzelve* afkeuring.

b. Over de bijvoegelijke voornaamwoorden.

166. De bijvoegelijke voornaamwoorden dienen om eene enkele zaak van alle andere van dezelfde soort te onderscheiden, als: *deze tafel*, *uw hoed*, *welke broeder*.

167. Deze voornaamwoorden worden verdeeld in vier soorten, als: *bezittelijke*, *vragende*, *aanwijzende* en *betrekkelijke voornaamwoorden*.

168. Bezittelijke voornaamw. duiden eene bezitting aan. Zij schikken zich naar het geslacht, getal en naamval van het daarop volgend zelfstandig naamwoord, zij zijn: *mijn*, *ons*, *uw*, *zijn*, *haar* en *hun*.

169. Deze voornaamwoorden door een naamwoord gevolgd, verbuigt men als de lidwoorden.

170. Wij laten hier de verbuiging van *mijn* als voorbeeld volgen:

Enkelvoud.

Mannelijk : Vrouwelijk : Onzijdig :

1. mijn vader;	mijne moeder;	mijn paard;
2. mijns vaders;	mijner moeder;	mijns paards;
3. mijnen vader;	mijner moeder;	mijn paard;
4. mijnen vader.	mijne moeder.	mijn paard.

Meervoud.

1. mijne vaders;	mijne moeders;	mijne paarden;
2. mijner vaders;	mijner moeders;	mijner paarden;
3. mijnen vaders;	mijner moeders;	mijnen paarden;
4. mijne vaders.	mijne moeders.	mijne paarden.

171. *Ons* neemt in het mannelijk geslacht eene *e* aan, bijv.: *onze koning*.

172. De bezittelijke voorn.w. door geen z.n.w. gevolgd, worden als z.n.w. verbogen, bijv. voor het mannel.

Enkelvoud:

1. de mijne;
2. des mijnen;
3. den mijne;
4. den mijne.

Meervoud:

- de mijnen;
der mijnen;
den mijnen;
de mijnen.

Het mijne, onze, uwe, zijne, hare en *hunne* worden niet verbogen.

173. Vragende voornaamwoorden duiden eene vraag aan en zijn: *wie, welke, wat* en *hoedanig*. Met *wie* vraagt men in het algemeen naar personen, met *wat* naar onbezielde voorwerpen, met *welk* naar bezielde en onbezielde voorwerpen en met *hoedanig* naar de hoedanigheid dier voorwerpen; als: *Wie* overwon als veldheer? — *Wat* deed hij? *Welke* soldaten, *welke* krijgsbehoefsten waren beter? *Hoedanig* was zijn gedrag?

174. De verbuiging van *wie* en *welke* is:

Enkelvoudig.

Mannelijk:	Vrouwelijk:	Onzijdig:
1. wie; welk (e);	wie; welke;	welk;
2. wiens; welks;	wier; welker;	welks;
3. wien; welken;	wier; welker;	welk;
4. wien; welken.	wie; welke.	welk.

Meervoudig.

1. wie; welke;	wie; welke;	welke;
2. wier; welker;	wier; welker;	welker;
3. wien; welken;	wier; welker;	welken;
4. wie; welke.	wie; welke.	welke.

175. *Wat* wordt niet verbogen, en *hoedanig* volgt de verbuiging der bijvoegelijke naamwoorden.

176. Neemt *welke* en *hoedanig* het woordje *een*

achter zich, dan wordt alleen dit laatste verbogen; bijv.: van welk *eenen* man spreekt gij?

177. De *aanwijzende voornaamwoorden*, duiden de personen of zaken als met den vinger aan; zij zijn: *deze, dit, die, gene, dat, dezelfde, hetzelfde, degene, hetgene, diegene, datgene, zulk, dergelijk, dusdanig, zoodanig*; enz. Sommige dezer voorn. w. nemen het woordje *een* voor of achter zich; als: *iedereen, een ieder*.

178. Sommige dezer voorn.w. zijn met een bepalend lidwoord zamengesteld; als: *degene, hetzelfde*.

179. Die niet zamengesteld zijn, zoo als: *deze, dit, gene, die, dat*, worden als de lidwoorden verbogen; de overigen als bijvoegelijke naamwoorden.

180. Wij zullen hier eene verbuiging laten volgen van *deze* en *gene*.

Enkelvoud.

Mannelijk:	Vrouwelijk:	Onzijdig:
1. deze; gene;	deze; gene;	dit; gene;
2. dezes; genes;	dezer; gener;	dezes; gens;
3. dezen; genen;	dezer; gener;	dit; gene;
4. dezen. genen.	deze. gene.	dit. gene.

Meervoud.

1. deze; gene;	deze; gene;	deze; gene;
2. dezer; gener;	dezer; gener;	dezer; gener;
3. dezen; genen;	dezer; gener;	dezen; genen;
4. deze. gene.	deze. gene.	deze. gene.

Voorbeeld van verbuiging van *zoodanig*.

Enkelvoud.

Mannelijk:	Vrouwelijk:	Onzijdig:
1. de zoodanige tuin;	de zoodanige bloem;	het zoodanige huis;
2. des zoodanigen tuins;	der zoodanige bloem;	des zoodanigen huizes;
3. den zoodanigen tuin;	der zoodanige bloem;	het zoodanige huis;
4. den zoodanigen tuïn.	de zoodanige bloem.	het zoodanige huis.

Meervoud.

1. de zoodanige tuinen;	de zoodanige bloemen;	de zoodanige huizen;
2. der zoodanige tuinen;	der zoodanige bloemen;	der zoodanigen huizen;
3. den zoodanigen tuinen;	der zoodanige bloemen;	den zoodanigen huizen;
4. de zoodanige tuinen.	de zoodanige bloemen.	de zoodanige huizen.

181. Van de aanwijzende voorn.w., die met de lidwoorden *de* of *het* of het voorn.w. *die* zamengesteld zijn, wordt het eerste deel als de lidw. en het laatste als de bijv. n.w. verbogen, als:

Enkelvoud.

Mannelijk:	Vrouwelijk:	Onzijdig:
1. dezelfde;	dezelfde;	hetzelfde;
2. deszelfden;	derzelfde;	deszelfden;
3. denzelfden;	derzelfde;	hetzelfde;
4. denzelfden.	dezelfde.	hetzelfde.

Meervoud:

1. dezelfde;	dezelfde;	dezelfde;
2. derzelfde;	derzelfde;	derzelfde;
3. denzelfden;	derzelfde;	denzelfden;
4. dezelfde.	dezelfde.	dezelfde.

182. Nemen de aanwijzende voornaamwoorden het woordje *een* achter zich, dan wordt alleen dit woordje, en niet het voornaamwoord verbogen; als: *zoodanig een, zoodanig eenen*.

183. Betrekkelijke voorn.w. verbinden een tusschenzin met het woord waarvoor zij in de plaats staan, en wijzen dus op reeds genoemde personen of zaken; zij zijn: *die, wie, welke, dat, wat, en hetwelk*.

184. De verbuiging van *wie* en *welke*, is als die der vragende voornaam.w. *wie* en *welke*; *dewelke* wordt even zoo verbogen, met dit onderscheid, dat de tweede naamval geene *s* maar *en* neemt. Het voorn.w. *die* wordt in den 1ⁿ en 4ⁿ naamval gebruikt, doch voor den 2ⁿ of 3ⁿ naamval, gebruikt men liever *welke* of *wie*.

185. Tot deze soort van voornaamwoorden brengt men ook: *waarmede, waarvan, waardoor, waaraan, waarin, daarvan*; enz.

186. De betrekkelijke voornaamwoorden hebben altijd hetzelfde geslacht en getal als die zelfst. n.w., waarop zij betrekking hebben, doch hun naamval hangt daarvan niet af, maar van hunne eigene betrekking van den tusschenzin.

187. Het wederkeerig woordje *zich* wordt gebruikt in de plaats van alle andere pers. voorn.w. van den derden pers., wanneer deze het voorwerp, of de bepaling uitmaken bij een onderwerp, waarvan de werking tot den werker terugkeert. In de verbuiging ondergaat het geene verandering.

188. Men moet *zich* bezigen, wanneer de werking wederkeert tot hem of haar, die ze verrigt en *hem*, *hun*, *haar* of *het*, wanneer de werking overgaat tot een ander. Hij heeft *zich* geschoren is niet hetzelfde als: hij heeft *hem* geschoren; men moet bij het gebruik van dat woordje zorgvuldig oppassen.

5. Over de zegwoorden.

189. Zegwoorden dienen om iets van een voorwerp te *zeggen*, bijv.: de boom *groeit*; het water *vloeit*; men noemt ze ook wel werkwoorden, maar ten onregte, want een werkwoord beteekent niet altijd een werking; bijv. *rusten*, *vallen*, *hangen*, *sterven*, *blijven*, *worden*; enz. Indien een werkwoord den waren aard uitdrukte van eene werking, dan zou ieder werkwoord eene werking moeten beteekenen, en dat doet het niet.

190. De benaming *zegwoord* drukt den waren aard van het woord, in onderscheiding van *naamwoord* (zelfstandig of bijvoegelijk) geheel en juist volkomen uit. Het is geen woord om een voorwerp te *noemen*, zoo als het zelfst.nw. *huis*, *water*; noch ook om een woord *dus* of *zoo* te *noemen*, zoo als het bijv.nw. bijv.: *grootte* deur, *kleine* meid; maar om van een voorwerp iets te *zeggen*; de jongen *leert*.

191. Men heeft bij de zegwoorden tweederlei wijzen van uitdrukking; de *bedrijvende* en de *lijdende*, en daarom *bedrijvende* en *lijdende* zegwoorden.

192. Daar menig zegwoord geen lijdenden vorm aanneemt, en ook geen werking of bedrijf schijnt te beteekenen, zoo noemt men zulk woord *onszijdig*, overeenstemmende met *geen van beide*.

193. Men heeft nog een *wederkeerige* wijze van spreken, namelijk: wanneer men te kennen geeft, dat de daad niet op een ander voorwerp overgaat, maar op den dader zelf *terugkeert*; die woorden zijn *wederkeerige* zegwoorden.

194. Dan heeft men nog *eenpersoonlijke* zegwoorden, omdat zij met één persoon vervoegd worden.

195. Er zijn dus 5 soorten van zegwoorden: *bedrijvende*, *lijdende*, *onzijdige*, *wederkeerige* en *eenpersoonlijke*.

196. De zegwoorden zijn aan verandering onderhevig. Deze veranderingen worden niet altijd door het *zegw.* alleen aangewezen; om aan hunnen vorm en hunne tijden, wat er aan mogt ontbreken te hulp te komen, bedient men zich van *hulpwoorden*: deze zijn: *hebben*, *zijn*, *zullen* en *worden* (durven, laten, kunnen, moeten, mogen, willen).

197. In zoverre zij ten bovengemelde einde dienen, dragen zij dien naam, overigens niet.

198. De veranderingen, welke de *zegwoorden* ondergaan in hunne onderscheidene wijzen en tijden, getallen en personen, noemt men *vervoeging*.

199. Ten opzichte der vervoeging kan men de zegwoorden verdeelen in: *gelijkloeiende*, *ongelijkloeiende* en *onregelmatige*.

200. *gelijkloeiende* zijn die, welke in de vervoeging geene verandering van wortelklinker ondergaan; en die in den eersten betrekkelijk verleden tijd *de* of *te*, en in het verleden deelwoord *d* of *t* aannemen.

201. Alle langstaartige zegwoorden, en meest alle, welke van naamwoorden afgeleid zijn, zijn *gelijkloeiend*.

202. *ongelijkloeiend* zijn die, welke in de vervoeging van wortelklinker veranderen, en in het verleden deelwoord op *en* eindigen.

203. *Onregelmatige* zijn die, welke in een of ander opzigt van de regelmatige vervoeging der twee genoemde soorten afwijken.

204. De wortel eens *zegwoords* is dat gedeelte hetwelk men overhoudt, als men *en* van den uitgang afneemt. Dus is *leer* de wortel van *leeren*.

205. Indien de laatste klinker of medeklinker van dien wortel dubbeld voorkomt, zoo als in *maaijen*, *vallen*, dan valt een dezer klinkers of medeklinkers weg.

206. In den wortel van een zegwoord zijn twee dingen van belang op te merken, namelijk *wortelklank* en *wortelmedeklinker*. Wortelklank is de klank welke men in het zakelijke deel des zegwoords vindt; *oei* is de wortelklank van *groeijen*. Wortelmedeklinker is die medeklinker of medeklinkers, welke den wortel sluiten. Zoo is in *loopen* de wortelmedeklinker *p*.

207. Door het zakelijke deel verstaat men dat gedeelte der zegwoorden, dat men overhoudt, als men de voorzetsels en bijvoegsels wegneemt. In *vertegenwoordigen* zijn *ver* en *tegen* voorzetsels; *igen* een bijvoegsel.

208. Zegwoorden uit eene lettergreep bestaande, als: *gaan*, *staan*, *doen*, enz., waren oudtijds uit twee lettergrepen zamengesteld, als: *ga-en*, *sta-en*, *do-en*. De wortel van dergelijke woorden bestaat in het eerste gedeelte.

209. Sommige zegwoorden zijn zamengesteld, of met zelfst. n.w. of met bijwoorden of voorzetsels; als: *raadgeven*, *liefkozen*, *inbrengen*, *verlaten*, enz.

210. In de samenstelling met voorzetsels, dient aangemerkt te worden, dat ze *scheidbaar* en *onscheidbaar* kunnen gebezigd worden. In het eerste geval worden ze van de zegwoorden gescheiden, bijv.: *aanspreken*, *ik spreek aan*; *tegenhouden*, *ik houd tegen*, enz. In het tweede geval blijven ze aan de zegwoorden verbonden.

211. De zegwoorden kunnen op vierderlei wijzen worden voorgesteld:

1. *algemeen of onbepaald*, alleen met aanwijzing van tijd: *leeren*, *sien*, *werken*; (onbepaalde wijs.)

2. *bepaald*, dat is regtstreeks en onafhankelijk van

eenige voorafgaande woorden: *ik leer, ik zal komen, ik werkte, ik had gewerkt*; (aantoonende wijs.)

3. *wenschend, twijfelend*, als: *dat ik leere, gave God! dat hij gelukkig ware*; (aanvoegende wijs.)

4. *gebiedend, vermanend of verzoekend; weesmoedig! leert vlijtig*; (gebiedende wijs.)

212. Bij het vervoegen kan men in de aanvoegende wijs het woordje *dat* gerust weglaten; dat woord is geen noodwendig bestanddeel van die wijs.

213. Onze voorstelling van iets te zeggen, omvat het *tegenwoordige, verledene en toekomstige*; vandaar drie tijden van dien naam. Behalve deze drie, zijn er nog drie andere, welke met de eerstgenoemde in verband staan, als: *de eerste betrekkelijk verleden tijd, de tweede betrekkelijk verleden tijd en de betrekkelijk toekomstige tijd*.

214. De tijden volgen op elkander, alzoo:

de tegenwoordige tijd,

de eerste betrekkelijk verleden tijd,

de volstrekt verleden tijd,

de tweede betrekkelijk verleden tijd,

de toekomstige tijd,

de betrekkelijk toekomstige tijd.

215. *De tegenwoordige tijd* is de naam van die vormen der zegwoorden, waarmee iets wordt voorgesteld als op het oogenblik dat men spreekt, werkelijk plaats hebbende; *wij spelen*.

216. *De eerste betrekkelijk verleden tijd* is de naam van die vormen der zegwoorden, waarmee iets wordt voorgesteld, als tegenwoordig in eenen tijd, die voorbij is, *zij leerden*.

217. *De volstrekt verleden tijd* is de naam van die vormen der zegwoorden, waarmee iets wordt voorgesteld, als geheel geëindigd op den tijd, waarin men spreekt, als: *ik heb bemind*.

218. *De tweede betrekkelijk verleden tijd* is de naam van die vormen der zegwoorden, waarmee iets wordt voorgesteld, als geheel geëindigd in eenen verleden tijd: *ik had reeds gewandeld, toen zij mij kwamen bezoeken*.

219. De *toekomende tijd* is de naam van die vormen der zegwoorden, waarmee iets wordt voorgesteld in eenen tijd, welke nog niet is; *ik zal eene wandeling doen.*

220. De *betrekkelijk toekomende tijd* is de naam van die vormen der zegwoorden, waarmee iets wordt voorgesteld als reeds geschied in eenen tijd, welke nog komen moet, als: *mijn oom zal ons verlaten hebben, wanneer uw neef zal aankomen.*

221. Men moet bij de zegwoorden letten op de *getallen, (het enkel- en meervoud) en op de personen.* Men verstaat door personen de onderwerpen. Deze onderwerpen worden of door persoonlijke voorn.w. of door zelfstandige naamw. uitgedrukt.

222. Vervoeging der hulpwoorden: *hebben, zijn, worden en zullen.*

a) Vervoeging van *hebben.*

Onbepaalde wijs:	Deelwoorden:
tegenw. tijd: hebben;	tegenw.: hebbende;
verleden tijd: gehad hebben;	verleden: gehad.
toekomende tijd: zullen hebben.	

Aantoonende wijs: Aanvoegende wijs:
Tegenwoordige tijd.

ik heb;	ik hebbe;
gij hebt;	gij hebbet;
hij heeft;	hij hebbe;
wij hebben;	wij hebben;
gij hebt;	gij hebbet;
zij hebben.	zij hebben.

Eerste betrekkelijk verleden tijd:

ik had;	ik hadde;
gij hadt;	gij haddet;
hij had;	hij hadde;
wij hadden;	wij hadden;
gij hadt;	gij haddet;
zij hadden.	zij hadden.

Volstrekt verleden tijd:

ik heb	} gehad.	ik hebbe	} gehad.
gij hebt		gij hebbet	
hij heeft		hij hebbe	
wij hebben		wij hebben	
gij hebt		gij hebbet	
zij hebben	zij hebben		

Tweede betrekkelijk verleden tijd:

ik had	} gehad.	ik hadde	} gehad.
gij hadt		gij haddet	
hij had		hij hadde	
wij hadden		wij hadden	
gij hadt		gij haddet	
zij hadden	zij hadden		

Toekomende tijd:

ik zal	} hebben.	ik zoude	} hebben.
gij zult		gij zoudet	
hij zal		hij zoude	
wij zullen		wij zouden	
gij zult		gij zoudet	
zij zullen	zij zouden		

Betrekkelijk toekomende tijd:

ik zal	} gehad hebben.	ik zoude	} gehad hebben.
gij zult		gij zoudet	
hij zal		hij zoude	
wij zullen		wij zouden	
gij zult		gij zoudet	
zij zullen	zij zouden.		

Gebiedende wijs:

Enkelvoud, heb.

Meervoud, hebt.

b) Vervoeging van *zijn* (wezen.)

Onbepaalde wijs: Deelwoorden:

tegenw. tijd: zijn of wezen; tegenw.: zijnde;

Betrekkelijk toekomstige tijd:

ik zal	} geweest zijn.	ik zoude	} geweest zijn.
gij zult		gij zoudet	
hij zal		hij zoude	
wij zullen		wij zouden	
gij zult		gij zoudet	
zij zullen		zij zouden	

Gebiedende wijs:

Enkelvoud: zij of wees. Meervoud: zijt of weest.

c) Vervoeging van *worden*.

Onbepaalde wijs: Deelwoorden:

tegenwoordige tijd: worden; tegenw.: wordende;
verleden tijd: geworden zijn; verl.: geworden.
toekomstige tijd: zullen worden.

Aantoonende wijs: Aanvoegende wijs:
Tegenwoordigen tijd:

ik word;	ik worde;
gij wordt;	gij wordet;
hij wordt;	hij worde;
wij worden;	wij worden;
gij wordt;	gij wordet;
zij worden.	zij worden.

Eerste betrekkelijk verleden tijd:

ik werd;	ik werde;	wierde;
gij werdt;	gij werdet;	wierdet;
hij werd;	hij werde;	of wierde;
wij werden;	wij werden;	wierden;
gij werdt;	gij werdet;	wierdet;
zij werden.	zij werden.	wierden.

Volstrekt verleden tijd:

ik ben	} geworden.	ik zij	} geworden.
gij zijt		gij zijt	
hij is		hij zij	
wij zijn		wij zijn	
gij zijt		gij zijt	
zij zijn		zij zijn	

Tweede betrekkelijk verleden tijd:

ik was	} geworden.	ik ware	} geworden.
gij waart		gij waret	
hij was		hij ware	
wij waren		wij waren	
gij waart		gij waret	
zij waren	zij waren		

Toekomende tijd:

ik zal	} worden.	ik zoude	} worden.
gij zult		gij zoudet	
hij zal		hij zoude	
wij zullen		wij zouden	
gij zult		gij zoudet	
zij zullen	zij zouden		

Betrekkelijk toekomende tijd:

ik zal	} geworden zijn.	ik zoude	} geworden zijn.
gij zult		gij zoudet	
hij zal		hij zoude	
wij zullen		wij zouden	
gij zult		gij zoudet	
zij zullen	zij zouden		

Gebiedende wijs:

Enkelvoud, word; Meervoud, wordt.

d) Vervoeging van *zullen*.

Onbepaalde wijs: Deelwoorden:
tegenw. tijd: zullen. tegenw.: zullende.

Aantoonende wijs: Aanvoegende wijs:

ik zal;	ik zoude;	zou;
gij zult;	gij zoudet;	zoudt;
hij zal;	hij zoude;	of zou;
wij zullen;	wij zouden;	zouden;
gij zult;	gij zoudet;	zoudt;
zij zullen.	zij zouden.	zouden.

223. Ten aanzien der vervoeging moet men op de volgende regelen letten :

Onbepaalde wijs: de tegenwoordige tijd is gelijk aan het zegwoord; leeren, doen, schrijven.

De verleden tijd wordt gemaakt van het verleden deelwoord met het hulpwoord *hebben* of *zijn*; *geleerd hebben, gedaan hebben, geschreven hebben.*

De toekomstige tijd wordt gemaakt van het zegwoord, met het hulpwoord *zullen*; *zullen leeren, zullen doen, zullen schrijven.*

Deelwoorden: het tegenwoordig deelwoord wordt gemaakt van het zegwoord, door achtervoeging van *de*; *leerende, doende, schrijvende.*

Het verleden deelwoord wordt gemaakt, bij de gelijkvloeiende zegwoorden, van het zakelijk deel eens zegwoords, door voorvoeging van *ge* (als het geen voorzetsels voor zich heeft), en met achtervoeging van *d* of *t*; *d* als de eerste betrekkelijk verleden tijd met *de*; *t* als die tijd met *te* gevormd wordt, bijv.: *geleerd, gestraft.*

Bij de ongelijkvloeiende zegwoorden maakt men het verleden deelwoord van den tegenwoordigen tijd der onbepaalde wijs, met of zonder verandering van wortelklinker, terwijl *ge*, al of niet wordt voorgevoegd; *gegeven, bevolen.*

224. *Aantoonende wijs: de tegenwoordige tijd* wordt gevormd: Enkelvoud: de 1°. persoon van den wortel: *ik leer.*

de 2°. persoon van den eersten met achtervoeging van *t*: *gij leert.*

de 3°. persoon is gelijk aan den tweeden: *hij leert.*

Meervoud: de 1°. persoon gelijk aan het zegwoord: *wij leeren.*

de 2°. persoon gelijk aan den tweeden van het enkelvoud: *gij leert.*

de 3°. persoon gelijk aan den

eersten van het meervoud: *sij leeren*.

Eerste betrekkelijk verleden tijd:

De eerste persoon enkelvoud, bij de gelijkvloeiende zegwoorden van den wortel met achtervoeging van *de* of *te*; *ik leerde*, *ik strafte*, de tweede van den eersten met achtervoeging van *t*; *gij leerdet*, *gij straftet*, de derde is gelijk aan den eersten; *hij leerde*, *hij strafte*; de eerste persoon meervoud, aan den eersten enkelvoud met achtervoeging van *n*, *wij leerden*, *wij straften*, de tweede is gelijk aan den tweeden van het enkelvoud, *gij leerdet*, *gij straftet*, de derde aan den eersten van het meervoud; *sij leerden*, *sij straften*. Bij ongelijkvloeiende zegwoorden de eerste persoon enkelvoud van den wortel des zegwoords door verandering van wortelklinker: *ik liep*; de tweede van den eersten met achtervoeging van *t*: *gij liept*; de derde is gelijk aan den eersten: *hij liep*; de eerste persoon van het meervoud wordt gemaakt van den eersten des enkelvouds, met bijvoeging van *en*: *wij liepen*; de tweede is gelijk aan den tweeden van het enkelvoud: *gij liept*; de derde is gelijk aan den eersten van het meervoud: *sij liepen*.

De volstrekt verleden tijd wordt gevormd van den tegenwoordigen van het hulpwoord *hebben* of *zijn* met het verleden deelw.: *ik heb geleerd*, *geslagen*.

De tweede betrekkelijk verleden tijd wordt gemaakt van den eersten betrekkelijk verledenen tijd van het hulpwoord *hebben* of *zijn*, met het verleden deelwoord: *sij hadden geleerd*, *geslagen*.

De toekomstige tijd wordt gemaakt van het hulpwoord *zullen* en den tegenwoordigen tijd der onbepaalde wijs des zegwoords: *ik zal leeren*, *ontmoeten*.

De betrekkelijk toekomstige tijd wordt gevormd van het hulpwoord *zullen* met den verleden tijd van de onbepaalde wijs des zegwoords: *ik zal geleerd hebben*.

225. *Aanvoegende wijs: de tegenwoordige tijd* de eerste persoon enkelvoud wordt gemaakt van den wortel des zegwoords, door achtervoeging van *e*,

soms met verlenging van den laatsten medeklinker; *ik leere, ik straffe*; de tweede persoon van den eersten met achtervoeging van *t*; *gij leeret, gij straffet*; de derde persoon is gelijk aan den eersten; *hij leere, hij straffe*. Meervoud: de eerste persoon is gelijk aan het zegwoord; *wij leeren, wij straffen*; de tweede gelijk aan den tweeden van het enkelvoud; *gij leeret, gij straffet*; de derde gelijk aan den eersten van het meervoud; *zij leeren, zij straffen*.

De eerste betrekkelijk verleden tijd, bij de gelijkvloeiende zegwoorden, gelijk aan denzelfden tijd der aantoonende wijs, *ik antwoordde, ik strafte*. Bij de ongelijkvloeiende zegwoorden wordt achter den eersten en derden persoon van het enkelvoud eene *e* gevoegd, en van den tweeden persoon enkel- en meervoud de *t* op het einde in *et* veranderd; *ik zong, gij zonget, hij zong, wij zongen, gij zonget, zij zongen*.

De overige tijden dezer wijs worden even als die der aantoonende wijs gevormd, maar het spreekt van zelf dat men de aanvoegende wijs moet gebruiken, wanneer het vereischt wordt.

226. *Gebiedende wijs*. Deze wijs wordt alleen gebruikt in den tweeden persoon enkel- en meervoud.

Het enkelvoud is gelijk aan den wortel van het zegwoord: *leer*; het meervoud door achtervoeging van *t* bij het enkelvoud: *leert*. Gaat de wortel van het zegwoord op *t* uit, dan is het meervoud gelijk aan het enkelvoud, *zet*, enkelvoud; *zet*, meervoud.

227. Sommige onzijdige zegwoorden worden met *zijn*, sommige met *hebben* vervoegd. Zij worden met *zijn* vervoegd, als zij meer een lijden dan een bedrijf aanduiden; als: *blijven, vallen, aanbreken, sterven, gelukken*, enz. Zij worden met *hebben* vervoegd, als zij meer een bedrijf dan een lijden te kennen geven, als: *spotten, vechten, arbeiden, blaffen*, enz. Echter zijn deze regels aan uitzonderingen onderhevig.

228. Sommige onzijdige zegwoorden, die eene beweging, en dus meer een bedrijf dan een lijden aan-

duiden, worden met *zijn* vervoegd, namelijk, als de plaats waarheen de beweging geschiedt, genoemd wordt: *Ik ben naar de Lemmer gegaan*; — noemt men geene plaats, dan vervoegt men ze met *hebben*, *ik heb geloopt*; het eerste is *gebeurd*, het laatste *gedaan* en, aan dien regel vasthoudende, zal men niet noodig hebben te zoeken, wanneer een onzijdig zegwoord met *hebben* en wanneer met *zijn* moet vervoegd worden.

229. Voorbeelden van vervoeging der volgende zegwoorden.

a) Vervoeging van het bedrijvend zegwoord *proeven*.

Onbepaalde wijs:	Deelwoorden:
tegenw. tijd: proeven;	tegenw.: proevende;
verl. tijd: geproefd hebben;	verl.: geproefd.
toek. tijd: zullen proeven.	

Aantoonende wijs: Aanvoegende wijs:

Tegenwoordige tijd:

ik proef;	ik proeve;
gij proeft;	gij proevet;
hij proeft;	hij proeve;
wij proeven;	wij proeven;
gij proeft;	gij proevet;
zij proeven.	zij proeven.

Eerste betrekkelijk verleden tijd:

ik proefde;	ik proefde;
gij proefdet;	gij proefdet;
hij proefde;	hij proefde;
wij proefden;	wij proefden;
gij proefdet;	gij proefdet;
zij proefden.	zij proefden.

Volstrekt verleden tijd:

ik heb	ik hebbe	} geproefd.
gij hebt	gij hebt	
hij heeft	hij hebbe	
wij hebben	wij hebben	
gij hebt	gij hebt	
zij hebben	zij hebben	

Tweede betrekkelijk verleden tijd:

ik had	} geproefd.	ik hadde	} geproefd.
gij hadt		gij haddet	
hij had		hij hadde	
wij hadden		wij hadden	
gij hadt		gij haddet	
zij hadden	zij hadden		

Toekomende tijd:

ik zal	} proeven.	ik zoude	} proeven.
gij zult		gij zoudet	
hij zal		hij zoude	
wij zullen		wij zouden	
gij zult		gij zoudet	
zij zullen	zij zouden		

Betrekkelijk toekomende tijd:

ik zal	} geproefd hebben.	ik zoude	} geproefd hebben.
gij zult		gij zoudet	
hij zal		hij zoude	
wij zullen		wij zouden	
gij zult		gij zoudet	
zij zullen	zij zouden		

Gebiedende wijs:

Enkelvoud: proef.

Meervoud: proeft.

b) Vervoeging van het lijdend zegwoord *geprezen* worden.

Onbepaalde wijs:

Deelwoorden:

teg.w. tijd: geprezen worden;
 verl. tijd: geprezen geworden zijn;
 toek. tijd: geprezen te zullen worden.

tegenw.: geprezen wordende;
 verl.: geprezen geworden zijnde.

Aantoonende wijs: Aanvoegende wijs:

Tegenwoordige tijd:

ik word	} geprezen.	ik worde	} geprezen.
gij wordt		gij wordet	
hij wordt		hij worde	
wij worden		wij worden	
gij wordt		gij wordet	
zij worden	zij worden		

Eerste betrekkelijk verleden tijd:

ik werd	} gepteten.	ik werde of wierde	} gepteten.
gij werdt		gij werdet	
hij werd		hij werde	
wij werden		wij werden	
gij werdt		gij werdet	
zij werden	zij werden		

Volstrekt verleden tijd:

ik ben	} geptezen geworden.	ik zij	} geptezen geworden.
gij zijt		gij zijt	
hij is		hij zij	
wij zijn		wij zijn	
gij zijt		gij zijt	
zij zijn	zij zijn		

Tweede betrekkelijk verleden tijd:

ik was	} geptezen geworden.	ik ware	} geptezen geworden.
gij waart		gij waret	
hij was		hij ware	
wij waren		wij waren	
gij waart		gij waret	
zij waren	zij waren		

Toekomende tijd:

ik zal	} geptezen worden.	ik zoude	} geptezen worden.
gij zult		gij zoudet	
hij zal		hij zoude	
wij zullen		wij zouden	
gij zult		gij zoudet	
zij zullen	zij zouden		

Betrekkelijk toekomstige tijd:

ik zal	} geprezen geworden zijn.	ik zoude	} geprezen geworden zijn.
gij zult		gij zoudet	
hij zal		hij zoude	
wij zullen		wij zouden	
gij zult		gij zoudet	
zij zullen		zij zouden	

Gebiedende wijs:

Enkelvoud: word geprezen. Meervoud: wordt geprezen.

c) Vervoeging van het onzijdig zegwoord *loopen*.

Onbepaalde wijs: Deelwoorden:

tegenw. tijd: loopen; tegen.: loopende;

verl. tijd: geloopt hebben of zijn; verl.: geloopt.

toek. tijd: zullen loopen.

Aantoonende wijs: Aanvoegende wijs:

Tegenwoordige tijd:

ik loop;	ik loope;
gij loopt;	gij loopet;
hij loopt;	hij loope;
wij loopen;	wij loopen;
gij loopt;	gij loopet;
zij loopen.	zij loopen.

Eerste betrekkelijk verleden tijd:

ik liep;	ik liepe;
gij liept;	gij liepet;
hij liep;	hij liepe;
wij liepen;	wij liepen;
gij liept;	gij liepet;
zij liepen.	zij liepen.

Volstrekt verleden tijd:

ik heb of ben geloopt ik hebbe of zij geloopen,
enz. enz.

Tweede betrekkelijk verleden tijd:
 ik had of was geloopt, ik hadde of ware geloopt,
 enz. enz.

Toekomende tijd:
 ik zal loopen, enz. ik zoude loopen, enz.

Betrekkelijk toekomende tijd:
 ik zal geloopt hebben ik zoude geloopt hebben
 of zijn, enz. of zijn, enz.

Gebiedende wijs:
 Enkelvoud: loop. Meervoud: loopt.

230. De afwijkingen der onregelmatige zegwoor-
 den dient men door het gebruik te leeren. Hiernevens
 een lijstje ten gemakke.

Onbepaal- de wijs.	Tegenwoordige Tijd.	Eerste betrekkelijk verleden tijd.	Verleden deelw.
brengeu.	ik breng.	ik bragt.	gebragt.
denkeu.	ik denk.	ik dacht.	gedacht.
doeu.	ik doe.	ik deed.	gedaan.
durveu.	ik darf.	ik dorst of ik durfde.	<i>ontbreekt.</i>
gaau.	ik ga, gij gaat, hij gaat, wij gaan, enz.	ik ging.	gegaan.
hebbeu.	ik heb, gij hebt, hij heeft, enz.	ik had.	gehad.
komeu.	ik kom.	ik kwam, gij kwaamt, hij kwam, enz.	gekomen.
koopuu.	ik koop.	ik kocht.	gekocht.
kunneu.	ik kan, gij kunt, hij kan, wij kunnen, gij kunt, zij kunnen.	ik konde.	<i>ontbreekt.</i>
moeteu.	ik moet.	ik moest.	<i>ontbreekt.</i>
mogeu.	ik mag, gij moogt, hij mag, wij mogen, gij moogt, zij mogen.	ik mogt, gij moogt, hij mogt, enz.	<i>ontbreekt.</i>
slaaeu.	ik sla, gij slaat, hij slaat, wij slaan, gij slaat, zij slaan.	ik sloeg.	geslagen.
staaeu.	ik sta, gij staat, hij staat, wij staan, gij staat, zij staan.	ik stond.	gestaan.

Onbepaalde wijs.	Tegenwoordige Tijd.	Eerste betrekkelijk verleden tijd.	Verleden deelw.
vriezen.	het vriest.	het vroom.	gevrozen.
weten.	ik weet.	ik wist.	geweten.
zeggen.	ik zeg.	ik zeide.	gezegd.
zien.	ik zie.	ik zag, gij zaagt, hij zag, wij zagen, gij zaagt, zij zagen.	gezien.
zoeken.	ik zoek.	ik zocht.	gezocht.
zijn of wezen.	ik ben, gij zijt, hij is, wij zijn, gij zijt, zij zijn.	ik was, gij waart, hij was, wij waren, gij waart, zij waren.	geweest.

231. De wederkeerige zegwoorden worden vervoegd als nevensgaand voorbeeld:

Vervoeging van het wederkeerig zegwoord: *zich schamen*.

Onbepaalde wijs: Deelwoorden:

tegw. tijd: zich schamen; tegw.: zich schamende;
v.l. tijd: zich geschaamd hebben; verl.: zich geschaamd.
toek. tijd: zich zullen schamen.

Aantoonende wijs: Aanvoegende wijs:

Tegenwoordige tijd:

ik schaam mij;	ik schame mij;
gij schaamt u;	gij schamet u;
hij schaamt zich;	hij schame zich;
wij schamen ons;	wij schamen ons;
gij schaamt u;	gij schamet u;
zij schamen zich.	zij schamen zich.

Eerste betrekkelijk verleden tijd:

ik schaamde mij;	ik schaamde mij;
gij schaamdet u;	gij schaamdet u;
hij schaamde zich;	hij schaamde zich;
wij schaamden ons;	wij schaamden ons;
gij schaamdet u;	gij schaamdet u;
zij schaamden zich.	zij schaamden zich.

Volstrekt verleden tijd:

ik heb mij geschaamd, ik hebbe mij geschaamd,
enz. enz.

Tweede betrekkelijk verleden tijd:

ik had mij geschaamd, ik hadde mij geschaamd,
enz. enz.

Toekomende tijd:

ik zal mij schamen, enz. ik zoude mij schamen, enz.

Betrekkelijk toekomende tijd:

ik zal mij geschaamd heb- ik zoude mij geschaamd
ben, enz. hebben, enz.

Gebiedende wijs:

Enkelvoud: schaam u. Meervoud: schaamt u.

Vervoeging van het zegwoord *sneeuwen*.

Onbepaalde wijs: Deelwoorden:
tegenw. tijd: sneeuwen; tegenw.: sneeuwende;
verl. tijd: gesneeuwd hebben; verl.: gesneeuwd.
toek. tijd: zullen sneeuwen.

Aantoonende wijs: Aanvoegende wijs:

Tegenwoordige tijd:

het sneeuwt. het sneeuwe.

Eerste betrekkelijk verleden tijd:

het sneeuwde. het sneeuwde.

Volstrekt verleden tijd:

het heeft gesneeuwd. het hebbe gesneeuwd.

Tweede betrekkelijk verleden tijd:

het had gesneeuwd. het hadde gesneeuwd.

Toekomende tijd:

het zal sneeuwen. het zoude sneeuwen.

Betrekkelijk toekomende tijd:

het zal gesneeuwd hebben. het zoude gesneeuwd hebben.

de gebiedende wijs ontbreekt.

232. Behalve bovengegevene voorbeelden kunnen

de zegwoorden ook *vragend*, *ontkennend*, en *vragend-ontkennend* vervoegd worden. Spreekt men vragend, dan worden de voornaamwoorden achter het zegwoord geplaatst, en wanneer het in zamengestelde tijden plaats heeft, volgt het verleden deelwoord of de onbepaalde wijs het voornaamwoord; bijv.: *leer ik? hebben wij gespeeld? zal ik werken?*

233. De volgende woorden drukken eene ontkenning uit, als: *niet*, *niets*, *niemand*, *geen*, *nooit*, enz. en worden achter het zegwoord geplaatst: *ik leer niet*, *ik zal niemand hooren*; het verleden deelwoord en de onbepaalde wijs volgen op de ontkenning.

234. Is de zin vragend-ontkennend dan handelt men als of hij ontkennend was, men plaatst het voornaamwoord achter het zegwoord en laat alsdan de ontkenning volgen. Het verleden deelwoord en de onbepaalde wijs volgen de ontkenning; bijv.: *had ik niet? zal ik niet gespeeld hebben?*

6. Over de deelwoorden.

235. Deelwoorden zijn eigenlijk van de zegwoorden afgeleide bijvoegelijke naamwoorden, en worden zoo genoemd omdat zij als aan twee soorten van woorden deel hebben. Zij behooren ook niet tot de onbepaalde wijs der zegwoorden gerangschikt te worden.

236. Men onderscheidt de deelwoorden in *tegenwoordige en verledene*; het tegenwoordig deelwoord wordt ook wel *bedrijvend*, en het verleden deelwoord *lijdend* genoemd, maar deze benaming is minder juist, daar het laatste zoowel een bedrijvenden als lijdenden zin heeft, veroorzaakt door het hulpwoord dat er bij gebezigd wordt.

237. Het woordje *al* voor een tegenwoordig deelwoord geplaatst, brengt eene groote verandering in de uitdrukking te weeg; bijv.: *ik zag hem al spelende*, zoude zeggen willen, dat ik den bedoelden persoon zag, toen ik speelde; — *ik zag hem spelende*, zou uitdrukken, dat de gezegde persoon speelde, toen ik hem zag.

238. Vormen als: *gezien hebbende, gezien zijnde, bestraft wordende*, enz., behooren niet tot de Nederlandsche taal.

7. Over de telwoorden.

239. De *telwoorden* dienen om de hoeveelheid der dingen uit te drukken. Dit aanduiden kan zijn *bepaald of onbepaald* (algemeen.)

240. De *bepaalde telwoorden* duiden eene bepaalde hoeveelheid aan, als: *zes, negen, vijf en twintig*, enz.

241. De *onbepaalde telwoorden* drukken eene onbepaalde hoeveelheid uit, als: *alle, elk, menig, veel*, enz.

242. De *bepaalde en onbepaalde telwoorden*, als benamingen van hoeveelheid, mogen niet verbogen worden.

8. Over de bijwoorden.

243. Bijwoorden drukken de hoedanigheid of omstandigheid der zegwoorden uit; bijv.: *schielijk* loopen, *lang* wachten.

244. Vele bijvoegelijke naamwoorden kunnen als bijwoorden gebruikt worden: hij schrijft *fraai*.

245. Twee of meer bijwoorden worden dikwijls bij elkander gevoegd en dan bepaalt het een het ander; *daar boven, hier beneden, bijna geheel vierkant*.

246. De bijwoorden zijn verschillend in beteekenis en kunnen in vele soorten verdeeld worden, als:

1. *van tijd*, als: *vroeg, laat, heden*.
2. *van plaats*, als: *hier, elders*.
3. *van hoedanigheid*, als: *wel, goed, heerlijk*.
4. *van hoeveelheid*, als: *veel, groot, klein, weinig*.
5. *van bevestiging*, als: *gewis, zeker*.
6. *van ontkenning*, als: *niet, geenszins, neen*.
7. *van twijfeling*, als: *welligt, mogelijk*.
8. *van aansporing*, als: *welaan, voorwaarts*.
9. *van verzameling*, als: *terens, zamen*.
10. *van afzondering*, als: *alleen, inzonderheid*.
11. *van vergelijking*, als: *als, even, gelijk*.
12. *van vermindering*, als: *echter, nauwelijks*.

13. van *verkiezing*, als: *vooleer*, *eerder*.
 14. van *aanwijzing*, als: *dus*, *namelijk*.
 15. van *onderveraging*, als: *hoe*, *waarom*.
 16. van *orde*, als: *eerst*, *toen*, *vooraf*.
 17. van *herhaling*, als: *dikwijls*, *meestal*.

247. De bijwoorden kunnen niet verbogen worden. De als bijwoorden gebezigde bijvoegelijke naamwoorden nemen de trappen van vergelijking aan.

248. De bijwoorden *ooit* en *immer* hebben betrekking op het verledene; *nooit* en *nimmer* op het toekomende. Deze onderscheiding mag men niet uit het oog verliezen.

249. De bijwoorden bestaan eigenlijk slechts uit één woord, echter zijn er eenige uitdrukkingen, welke uit meer woorden bestaan, en als bijwoorden gebezigd worden, zoo als:

In den beginne, in allen ernst, in gemoede, in der tijd, in der minne, in koelen bloede, van morgen, van de week, van anderen, van ter zijden, van zelf, van ganscher harte, op de been, op staanden voet, op zich zelf, op heeter daad, uit een treuren, door de bank, achter baks, binnen 's lands, met der tijd, bij de hand, bij tijd, bij wijlen, bij gevolg, bij de pinken, onder weg, onder vier oogen, te stade, te huis, te voet, ten overvloede, ter zake, ter loops, ter zee, ter goeder ure, ter goeder trouw, boven mate, tusschen hoop en vrees, tegen wil en dank, aan stukken, over het geheel, over 't algemeen, onverrigter zake, menschelijker wijze, hals over kop, des needs, des te meer, des anderen daags, zoodra mogelijk, dien ten gevolge, hier van daan, waar naar toe?

250. Aaneen schrijft men de bijwoorden:

Naderhand, inderdaad, voorshands, eensdeels, grootendeels, eerstdaags, weldra, onderwijl, middelertijd, intusschen, ondertusschen, alom, overal, integendeel, goedmoeds, heelshuïds, luidkeels, gelijkoloers, trapsgewijze, eenigermate, allerwegen, eveneens, voorzeker, terstond, buitendien, desniettemin, desniettegenstaande, deswegens.

9. *Over de voorzetsels.*

251. Voorzetsels duiden de omstandigheden of betrekkingen aan tusschen de naamwoorden of tusschen de naamwoorden en zegwoorden. Men heeft *scheidbare* en *onscheidbare* voorzetsels, naardat zij al of niet van het zegwoord gescheiden worden.

252. *Scheidbaar* zijn: *aan, in, door, met,* enz.; *onscheidbaar*: *be, ont, ant,* enz.

Men kan vernemen of een voorzetsel scheidbaar is door den nadruk.

253. Tot de voorzetsels behooren: *in, uit, bij, door, om, onder, boven, beneden, tegen, voor, achter, van, aan,* enz.

254. Men heeft ook zamengestelde uitdrukkingen, als voorzetsels, dat wil zeggen als bijwoorden met eene bepaling, zoo als: *tot aan, tot aan toe, van achter, van wege, uit kracht van, ter zake van, uit hoofde van, ten gevolge van, bij gebrek van, naar gelang van.*

10. *Over de voegwoorden.*

255. Voegwoorden verbinden den eenen zin aan den anderen, of duiden de betrekking aan van den eenen zin op den anderen; als: *en, ook, dat, omdat, schoon, dewijl,* enz.

256. Er zijn verschillende soorten van voegwoorden, als:

1. *verbindende*, als: *en, insgelijks, nog, ook.*
2. *oogmerk aanduidende*, als: *ten einde, opdat.*
3. *vergelijkende*, als: *gelijk, zoo als.*
4. *verklarende*, als: *dat is, als, namelijk.*
5. *besluitende*, als: *mitsdien, derhalve.*
6. *redegevende*, als: *omdat, dewijl.*
7. *rede voortzettende*, als: *ten eerste, voorts.*
8. *vragende*, als: *hoe, of.*
9. *voorwaardelijke*, als: *indien, ten zij, ten ware.*
10. *toegevende*, als: *ofschoon, hoewel, toch.*
11. *tegenstellende*, als: *evenwel, nochtans, maar.*
12. *uitsluitende*, als: *uitgezonderd, behalve.*
13. *tijdsbepaling aanwijzende*, als: *zoodra, als, inmiddels.*

11. *Over de tusschenwerpsels.*

257. Tusschenwerpsels drukken de gewaarwordingen en aandoeningen der ziel uit. Zij worden verdeeld in in- en uitwendige.

258. Tot de inwendige behooren de uitdrukkingen van blijdschap, smart, verlangen, verachting, enz.; als: *hei! ha! heisa! ach! och! o wee!*

259. Tot de uitwendige behooren die tusschenwerpsels, welke eenen klank of een geluid nabootsen, als: *plomp, krik, krak, bons, paf.*

 DERDE HOOFDSTUK.

 SPELLING EN UITSPRAAK.

260. Schrijven is de gewaarwordingen uitdrukken voor het oog. Wij stellen dus in ons schrijven die klanken voor, welke in de uitspraak gehoord worden.

261. De uitspraak is zelden zuiver en bepaald; men moet acht geven op de *afleiding*, het *spraakgebruik*, en de *welluidendheid*.

262. De spraak bestaat uit geluiden, welke niet zamengesteld zijnde, *letters* genoemd worden.

263. Tot het schrijven van echt Nederlandsche woorden gebruiken wij 22 letters; *a, b, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, v, w, z*; — *c, q, x, y*, zijn letters die men gebruikt in woorden van vreemde afkomst. Dubbele medeklinkers zoo als *ch, ng, nk* vormen eene onafhankelijke uitspraak en kunnen als afzonderlijke letters worden aangemerkt.

264. De letters worden verdeeld in klinkers en medeklinkers.

265. Klinkletters of klinkers zijn die letters welke door het openen van den mond gevormd worden en op zich zelve een vollen klank geven. Zij zijn: *a, e, i, o* en *u*.

266. Door de verbinding der klinkers ontstaan:

verlengde klanken, tweeklanken, verlengde tweeklanken en drieklanken;

verlengde klanken zijn: aa, ee, ii (ij), oo, uu;

tweeklanken zijn: au, ei, eu, ie, ou, oe, ui;

verlengde tweeklanken zijn: aai, aau, eeu, ooi; drieklanken: ieu, oei.

267. De klinkers *a, e, en u* zijn kort of lang in de uitspraak; de *e* en *o* zijn zachtkort of zachtlang, scherpkort of scherplang.

Kort is de *a* in *dag*, lang in *dagen*;

kort is de *i* in *min*, lang in *mijn*;

kort is de *u* in *gun*, lang in *schuur*;

zachtkort is de *e* in *dewyl*, zachtlang in *geven*;

scherpkort in *schel*, scherplang in *steen*en;

zachtkort is de *o* in *stom*, zachtlang in *mogen*;

scherpkort in *bot*, scherplang in *brooden*.

268. Lijst van woorden welke met *ee* geschreven worden:

Abeelen,	<u>dweepen.</u>	beeten,	leelijk,
alleenig,	<u>Eeden, (m.</u>	houweelen.	leemen,
alreede.	van eed),	<u>Juweelen.</u>	leenen,
Beenen,	eene,	<u>Kaeneelen,</u>	leeper,
beeren,	eere.	kameelen,	leeren.
beeten, (m.	<u>Filomeelen,</u>	kanteelen,	<u>Meede, (ho-</u>
van beetwor-	fleemen,	kapiteelen,	ningdrank),
tel),	<u>fluweelen.</u>	kasteelen,	meenen,
begereen,	Gareelen,	keeren,	meewarig,
beheeren,	gedwee,	keeten (van	meezen,
bekkenecelen,	geene,	keten, ket-	moskee.
beledigen,	geeselen,	ting),	<u>Naweeën.</u>
bezeeren,	geheele,	kleeden,	<u>Oordeelen.</u>
bleeken,	gemeene,	kleene,	<u>Paneelen,</u>
bleeten,	gereeder,	korbeelen,	penseelen,
bordeelen,	graveelen,	krakeelen,	<u>priëelen.</u>
breede.	<u>greenen.</u>	kreete,	<u>Rce,</u>
<u>Deegen, (m.</u>	Heelen (gene-	kwarteelen,	<u>reepen.</u>
van deeg),	zen),	<u>kweeken.</u>	<u>Scheede,</u>
deelen,	heescher,	Leeken,	scheenen,
deesem,			

scheeve,	teeken,	vleeschen,	wondheeler,
sleê (slede),	teekenen,	voordeelig,	wreeder.
sneeken,	teenen,	vreê (vrede),	Zee,
sneê (snede),	teeder,	vreezen.	zeeman,
spree,	twee,	Wee,	zeepen,
steê (stede),	tooneelen,	weeken	zeeren,
steenen,	thee.	(zachtmaken),	zeever,
(zuchten, ste-	Vee,	weemoedig,	zweemen,
nen),	veeme,	weenen,	zweepen,
streelen.	veenen,	weezen (m.	zweeten.
Tafereelen,	veeten,	van wees),	
teeder,	vermeêren,	wijsgeeren,	
269. Woorden welke met <i>oo</i> geschreven worden:			
Alzoo.	Hooger,	loogen,	Schoonen,
Betoogen,	hoopen (ver-	loomer,	schooten, (m.
bloohartig,	zameling,	loonen,	van schoot),
blooten,	hopen, wen-	loopen,	sloopen,
blooter,	schen),	loover,	slooten, (m.
boogaard,	hooren,	loozen.	van sloot),
boomen,	hoovaardig,	Mooren,	snoode,
boonen,	hoozen,	mooten.	stoomen,
booten,	Joolen.	Nooden,	stooopen,
booze,	Kleinooden,	nooten, (mu-	stooten,
broeden.	knoopen,	zijk).	stroo,
Dooden,	koolen	Onnoozel,	strooken,
doopen,	(groenten,	oogen,	stroomen,
doove,	kolen, vuur)	oolijk,	strooper.
doozen,	koonen,	oomen,	Talloozer,
droogen,	kooper,	ooren.	toomen,
droomen,	kooper,	Pooten, (m.	tooneel,
droopen.	(koopman),	van poot),	toonon,
Echtgenoo-	koper, me-	poozen,	tooveren,
ten.	taal),	potlooden.	troonen.
Gedoogen,	koozen,	Roode,	Vloo,
gelooven,	kroonen.	rooken,	vooze.
goochelen,	Loochenen,	rooven (ste-	Zoo,
grooter.	looden,	len),	zoomen.

270. Medeklinkers zijn die letters, welke men niet kan uitspreken zonder een klank; de mensch bezit, buiten den mond en het verhemelte, geen andere werktuigen dan den strot, de tong, lippen en tanden; van daar dat men de medeklinkers verdeelt in:

kaelletters, als: *ch*, *g*, en *k*;

tongletters, als: *d*, *t*, *l*, *n*, en *r*;

lipletters, als: *b*, *p*, *f*, *m*, *v*, en *w*; en

tandletters, als: *s* en *z*.

De *h* en *j* kunnen eigenlijk niet als medeklinkers aangemerkt worden.

271. Eenige dezer medeklinkers worden *verwantschapt* genoemd, omdat zij in aard en vorming gelijk zijn en alleen in scherpte van uitspraak verschillen; zij zijn: *b* en *p*, *f* en *v*, (*w*,) *ch* en *g*, *d* en *t*, *s* en *z*.

272. Uit de samenvoeging der enkele letters ontstaan lettergrepen en woorden.

273. Eene lettergreep is een verstaanbare klank, welke met eene enkele opening of sluiting van den mond wordt uitgesproken. Uit lettergrepen ontstaan woorden.

274. Een woord is eene verstaanbare uitdrukking van eenig denkbeeld, welke in eene adembaling uitgesproken wordt, en heeft zoovele lettergrepen als er noodig zijn tot opening van den mond; bijv.: *kind*, *weldra*, *vertwijfeling*.

275. De woorden zijn *eenvoudig* of *samengesteld*. Kunnen de deelen niet in woorden opgelost worden dan zijn ze *eenvoudig*, als: *groot*, *huis*.

276. *Zamengesteld* is een woord, als het van twee of meer woorden gevormd is, bijv: *huisdeur*, *hondenkok*.

277. Om zuiver te schrijven moet men alle Nederlandsche woorden goed kunnen spellen. Hier volgen eenige regels over de spelling.

278. Eene lettergreep mag nimmer op *aa* of *uu* eindigen; men schrijve *jaren*, *muren*.

Eene lettergreep mag niet op *v* of *z* eindigen, omdat deze te zacht zijn voor eindletters.

Eene lettergreep mag niet op *ij* eindigen, indien deze van andere klinkletters wordt voorafgegaan. Eigennamen maken hierop eene uitzondering. Men moet dus schrijven: *mooi*, *Mei*.

Een meervoud zelfst. n.w. eindigt op *s* of *n*.

279. Eindigt een woord op *sch* voorafgegaan door een korten klank, dan moet men de *s* verdubbelen; bijv: *bosch*, *bosschen*. De uitgang *achtig* is hiervan uitgezonderd.

Eindigt een woord op *sch* voorafgegaan door een langen klank, dan wordt de *s* niet verdubbeld.

280. Eene lettergreep kan op *ee* en *oo* eindigen. Men gebruikt de enkele *e* in:

1°. in ongelijkvloeiende zegwoorden; als: *lezen*, *treden*.

2°. in langstaartige zegwoorden, *d. i.*, die twee korte lettergrepen op het einde hebben; als: *bedelen*, *verdedigen*; uitgezonderd die, welke van een naamwoord gemaakt worden, *beleedigen*, enz.

3°. in woorden, waarin de *e* verkorting of verscherping duldt; *even*, (*effen*); *keten*, (*ketting*).

4°. in het meervoud van woorden, die in het enkelvoud op *heid* eindigen, als *goedheden* van *goedheid*.

5°. in die woorden, waarin de *e* in de volkstaal dikwerf met *eu* verwisseld wordt, als: *spelen*, (*speulen*).

6°. in zegwoorden met den basterduitgang *eren*, als: *regeren*, *waarderen*.

7°. in woorden van vreemden oorsprong, zoo als: *kemel*, *regel*, *peper*.

281. De dubbele *e* wordt gebruikt:

1°. in woorden, die ook wel met *ei* of *ie* verwisseld kunnen worden, als: *steenen*, *beenen*, *gemeene*.

2°. in woorden, die op *eel* in het enkelvoud eindigen, als: *juweelen*, *kasteelen*; behalve *kele*, *gele*, *vele*, *verschelen*.

3°. die zegwoorden welke in de onbepaalde wijs op

e eindigen, nemen in de drie personen van het enkelvoud twee *e*; bijv. van *lezen*, komt: *ik lees*, *gij leest*, *hij leest*.

282. De enkele *o* wordt gebruikt:

1°. in alle ongelijkvloeiende zegwoorden, waarin de *o* door verandering van wortelklinker is ingelijfd, *bedriegen*, *bedrogen*. *Koopen*, *loopen* en *stooten* zijn hiervan uitgezonderd.

2°. in die woorden, waarin de *o* met *eu* verwisseld kan worden, *logen*, *leugen*, *koning*, *keuning*.

3°. alle woorden waarin de *o* verscherping of verkorting duldt; *boter*, *botter*; *schotel*, *schottel*.

4°. het meervoud van die woorden, welke in het enkelvoud de scherp korte *o* hebben.

5°. in langstaartige zegwoorden, welke nu meestal *eu* hebben, als: *popelen*, *protelen*. Uitgezonderd *noodigen*, *tooveren*.

6°. in woorden van vreemden oorsprong; als: *mode*, *koper* (metaal,) *toren*. Uitgezonderd *toon*, *kroonen* en *troonen*.

283. De dubbele *o* wordt gebruikt:

1°. in het enkelvoud dier woorden, waarin anders de klank der *o* zou verloren gaan; *roos*, *rozen*; *pool*, *polen*, enz. In den eersten, tweeden en derden persoon van het enkelvoud en den tweeden van het meervoud van de tijden der aantoonende wijs blijft de *oo*; bijv.: *ik schoof*, *gij looft*, *hij bood*.

2°. woorden die in het Hoogduitsch *au* en in het Engelsch *ea* hebben, bij voorbeeld: *boom*, *stroom*, *doo-ve*, enz.

284. De woorden, welke op *ie* eindigen en door het achtervoegsel *sch* tot bijvoegelijke naamw. gevormd worden, verliezen de *e* en de *i* blijft lang, bijvoorb.: *Israëlitisch*, *Moskovisch*.

285. Met *ei* schrijve men:

1°. de meeste gelijkvloeiende zegwoorden, als: *reizen*, *arbeiden*. Hiervan zijn uitgezonderd de zegwoorden: *gijzelen*, *kastijden*, *kwijnen*, *mijmeren*, *polijsten*, *zypelen*.

2°. de woorden uitgaande op *heid*, *lei* en *stein*, als: *gehoorzaamheid*, *allerlei*, *Batenstein*.

3°. in woorden, waarin *eg* of *ego* samengetrokken zijn tot *ei*; als: *dweil*, *dwegel*; *peil*, *pegel*.

286. De *ij* wordt gebezigd:

1°. in ongelijkvloeiende zegwoorden, waarin de *ij* voorkomt. Deze nemen in den eersten betrekkelijk verleden tijd en het verleden deelwoord eene *e*; *schrijven*, *schreven*, *geschreven*.

2°. in zegwoorden, die van een ander woord afgeleid zijn, waarin men de *ij* vindt; bijv.: *bedijken*, van *dijk*, *berijden* van *vrij*.

3°. in woorden welke op *ij* uitgaan en die eenen staat, eene werking of eene waardigheid aanduiden; als: *heerschappij*, *abdij*, *tapperij*.

287. Indien een woord op eene *s* eindigt, welke in het meervoud niet verdubbeld wordt, dan gaat die *s* in eene *z* over, als er eene lettergreep op volgt, die met eene klinkletter begint; bijv.: *huis*, *huizen*; *muis*, *muisen*. *Huisselijk* en *kousen* maken hierop eene uitzondering.

288. Eindigt een woord op eene *f*, dan wordt deze *f* meestal in het meervoud in eene *v* veranderd, *wolf*, *wolven*; *turf*, *turven*; *ik durf*, *wij durven*, enz.; uitzonderingen, *grafelijkheid*, *begravenis*.

289. Indien een woord op één medeklinker eindigt, voorafgegaan van een korten klank, dan wordt deze medeklinker meestal verdubbeld; bijv.: *pot*, *potten*; *kat*, *katten*; *mes*, *messen*. Echter bevat deze regel verscheidene uitzonderingen; *God*, *goden*; *graf*, *graven*.

290. De zelfstandige naamwoorden, die in het meervoud eene *d* vorderen, moeten in het enkelvoud ook eene *d* hebben; bijv.: *hond*, omdat men in het meervoud zegt *honden*; vereischt het meervoud eene *t* dan moet ook het enkelvoud eene *t* hebben; bijv.: *grot*, *grotten*.

291. Als een woord eindigt op *heid*, dan moet, wanneer men *heid* van het woord afneemt het over-

blijvende een goed verstaanbaar en wel geördend woord zijn, zoo als: *tevredenheid*, *bescheidenheid*. Het is dus tegen de taal te schrijven, *teu redendheid*, *bescheidendheid*. *Welwillendheid* mag niet veranderd worden in *welwillenheid*, want neemt men *heid* van het woord dan blijft er *welwillend* en niet *welwillen*.

292. De *u* wordt verlengd vóór klinkers of aan het einde eener lettergreep door *w*; als: *schuw*, *ruw*, of door verdubbeling; als: *schuur*, *buur*. Met de *w* worden ook verlengd, *ou*, *au*, *aa*, *ee*, en *ieu*; als: *vrouw*, *dauw*, *paauw*, *sneeuw* en *nieuw*.

293. Hoofdletters worden gebruikt in:

1^e. aan het hoofd of begin van zulke woorden, die men van andere onderscheiden wil; spaarzaamheid zij echter aanbevolen, daar men anders het doel mist.

2^e. aan het begin van iederen volzin, ook na een uitroep- of vraagteeken, wanneer deze den zinsluiten.

3^e. alle eigennamen van menschen, volken, landen, zeeën, steden, maanden, dagen, enz., zij mogen zelfstandig of bijvoegelijk voorkomen; *de Fransche tuin*.

4^e. wanneer een zelfst. n.w. eene bepaalde betekenis krijgt, welke uit den spraakkunsten zin niet kan opgemaakt worden; bijv.: *de Tijd*, *vader der Eeuwen*, *de Zaligmaker overwon den Dood*.

5^e. alle eerenamen, titels enz., moeten met eene hoofdletter aanvangen, als mede het begin van alle titels van boeken, bekende of uitmuntende prachtwerken, namen van schepen en denkbeeldige wezens, die als personen worden voorgesteld.

6^e. in dichtmaat begint iederen regel met eene hoofdletter.

VIERDE HOOFDSTUK.

WOORDVOEGING.

294. Om eene taal te kennen en haar goed te ge-

bruiken, is het niet genoeg dat men de woorden kent, maar het is noodig te weten, op wat wijze men de woorden moet verbinden, in welke ordemen ze behoort te schikken en hoe ze tot volzinnen te vereenigen; — dat leert ons de *woordvoeging*.

295. Men kan alzoo de woordvoeging in drie afdeelingen verdeelen, als:

- 1^e. de verbinding van enkele woorden;
- 2^e. de volgorde der woorden in eene rede, en
- 3^e. de zamenstelling van volzinnen.

1. *Over de verbinding van enkele woorden.*

De lidwoorden en hunne verbinding met zelfstandige naamwoorden.

296. De lidwoorden staan voor de zelfst. n.w. en bijv. n.w. en komen met de eerste in geslacht, getal en naamval overeen, als: *hij slaat den kwaadaardigen hond*.

297. Worden meerdere zelfst. n.w. bij elkander gevoegd, en is het lidwoord voor alle hetzelfde, dan is het onnoodig het bepalend lidwoord te herhalen; bijv.: *de rijkdom, eer en moed zijn drie fraaije zaken*; doch wanneer op elkander volgende zelfst. n.w. van verschillend geslacht of getal zijn, dan is de herhaling noodzakelijk; als: *voor den staat en het welzijn des vaderlands*. Men mag soms ter bevordering der sierlijkheid dit lidwoord weglaten en plaatst dit dan in het meervoud. In een onbepaalden zin sprekende worden de lidwoorden weggelaten; *geef mij wijn*, en bij eigennamen, wanneer deze niet door een ander woord omschreven worden.

298. In tegenstellingen worden de lidwoorden veelal herhaald; *de rijke en de arme, de koning en de bedelaar, alle moeten eens sterven*. Het onbepalend lidwoord wordt in de meeste gevallen herhaald.

299. Achter de lidwoorden volgt een zelfst. n.w.; alleen het onzijdig maakt eene uitzondering, maar dan komt het bepalend lidwoord in de plaats van

dat; bijv.: *ik heb een huis gehoord, daar staat het.*
Om de welluidendheid te bevorderen wordt het lidw.
in den 4ⁿ naamval zonder verbuiging geschreven,
bijv.: *hij heeft mij een langen brief geschreven.*

De zélfstandige naamwoorden en hunne
verbinding onderling.

300. Worden twee of meer zelfst. n.w. verbonden,
dan staan ze of in eene *gelijke* of *ongelijke* betrek-
king. Als twee of meer zelfst. n.w., dezelfde zaak
uitdrukken, of het eene ter verklaring en nadere be-
paling van het andere dient, dan staan ze in eene
gelijke betrekking, bijv.: *Prins Frederik, — de Rui-
ter, de grootste zeeheld zijner eeuw.* Ook in dergelijke
uitdrukkingen, als: *ouders, vrienden, betrekkingen,
van iedereen verlaten, zwierv hij rond.*

301. Worden twee of meer zelfst. n.w. verbonden
door voorzetsels, door verbuiging of zonder verande-
ring van het laatste woord, dan staan ze in eene
ongelijke betrekking, als: *vrees voor verdriet, de hui-
zen des vaders, een paar ossen.* Drukken twee zelfst.
n.w. beide één denkbeeld uit, dan voegt men ach-
ter het laatste de *s* der verbuiging, als: *Koning
Willems regering.*

302. Hebben twee of meer zelfst. n.w. den zelfden
uitgang, dan kan men met weglating dier uitgang
van het eerste naamwoord voor de overige een dwars-
streepje bezigen, bijv.: *goed- en afkeuringen.*

De bijvoegelijke naamwoorden en hunne
verbinding met andere woorden.

303. Staan de bijvoegelijke naamwoorden voor de
zelfst. n.w., dan komen zij hiermede in geslacht, ge-
tal en naamval overeen. Bij eigennamen worden ze
dikwerf achteraan geplaatst, ter onderscheiding van
anderen van denzelfden naam; alsdan worden zij
voorafgegaan door het bepalend lidwoord, en behou-
den den verbuigingsvorm der bijv.n.w., als: *Karel de
Grootte, van Karel den Grooten.*

304. Als de bijvoeg. n.w. zonder lidwoorden ach-

ter de zelfst. n.w. staan, dan worden zij niet verbogen, als: *wij bewonderen in Maurits eenen held, even moedig als dapper*. Achter de woorden *zijn, worden, blijven, schijnen* en *heeten* blijven zij onveranderd.

305. De bijvoeg. n.w. kunnen in twee gevallen zonder zelfst. n.w. gebruikt worden:

1^e. als zij tot een voorafgaand of volgend z.n.w. in betrekking staan, als: *Fransche wijnen en geen Spaansche*;

2^e. wanneer het zelfst. n.w. verzwegen wordt, doch gemakkelijk begrepen kan worden, als: *den achtsten dezer maand*.

306. Een bijv. n.w. kan dikwerf bij twee zelfst. n.w. gevoegd worden, als: *heerlijke en sappige vruchten*; maar men moet hier acht geven hetgeen in § 296 gezegd wordt, als: *de brave man en het brave kind*.

307. Door het laatste zelfst. n.w. wordt het geslacht der zamengestelde bepaald, en hiernaar regelt zich ook het bijv. n.woord; *de bekwame zeehandelaar*. Het gebruik heeft in sommige gevallen te dien opzichte eene uitzondering gemaakt, als: *een stalen pennenmaker*, welk gezegde volgens den aard onzer taal, zou moeten beteekenen een pennenmaker, die van staal is; om nu de dubbelzinnigheid te vermijden, plaatst men een dwarsstreepje tusschen het bijvoegelijk en zamengesteld zelfst. n.w. als: *zijden-kousenwever*.

308. Wanneer een zelfst. n.w. ter nadere verklaring bij een ander gevoegd wordt, dan volgt het bijv. n.w. het geslacht van het ter opheldering dienend zelfst. n.w., als: *het ijzer, het nuttigste der metalen*.

309. Het bijvoegelijk naamw. wordt van het zelfst. n.w. gescheiden, wanneer dit nog een ander bijv. n.w. met bepaling bij zich heeft, als: *de vrolijke met ons inwonende jongen*. Voor de welluidendheid is deze wijze niet verkieselijk.

310. De bijv. n.w., welke maat, gewigt, ouderdom en waarde beteekenen, komen meestal met hunne zelfst. n.w. in den vierden naamval, als: *een gulden waardig, eenen dag oud*.

311. Achter den vergrootenden trap, wordt *dan* gevoegd en niet *als*, bijv.: *Piet is grooter dan Jan, maar Jan is zoo groot als Hein.*

312. Bijvoegelijke naamwoorden gebezigd als bijwoorden, moeten onverbogen, zonder *e* geschreven worden, terwijl het plaatsen van eene *e* den zin eene geheel andere beteekenis geeft, als: *de onbekend reizende vorst en de onbekende reizende vorst.*

313. De overtreffende trap heeft den tweeden naamval, of eene bepaling met eene der voorzetsels *van*, *uit* of *onder* bij zich, als: *de grootste van de stad, de geleerdste uit Europa, de voornaamste onder de menschen.*

De voornaamwoorden en hunne verbinding met andere woorden.

De zelfstandige of persoonlijke voornaamwoorden.

314. Het zelfstandig naamwoord komt met het persoonlijk voorn.w. in getal en naamval overeen; *gij bemint hem, dien ouden grijsaard*; soms gebeurt het wel dat een zelfst. n.w. ter nadere verklaring bij de persoonlijke voorn.w. gevoegd wordt, als: *wij grondeigenaars dezer perceelen*, soms staat het pers. v.n.w. achter het zelfst. n.w., *de gehoorzame Karel, hij, die zooveel lust in het leeren vond, is gestorven.* Als eene soort van eigennamen dulden zij geen lidwoord voor zich.

315. Het voornaamwoord van den derden persoon wordt eigenlijk als betrekkelijk gebezigd, dewijl het altijd op iets betrekking heeft, dat te voren genoemd is, of als bekend ondersteld wordt. Wordt de naam van eenen persoon of van eene zaak genoemd, dan valt het voornaamwoord meestal geheel weg, als: *zij uwe zuster*; hetgeen tot bevordering van duidelijkheid of nadruk behouden blijft.

316. Het voornaamwoord van den derden persoon volgt gewoonlijk het geslacht der voorwerpen waartoe het betrekking heeft, niet dat der woorden, waardoor die voorwerpen worden aangeduid als: *zijne*

Majesteit gaf te kennen, dat hij verlangde. Het meisje liet het kind vallen, dat zij op haren arm droeg. De Min (Cupido) lachte, toen hij mij zijnen pijl in het hart geschoten had. De woorden zelven behouden altijd het hun eigen geslacht, als: *de pijlen der Min*, niet *van den Min*, *de wagen van de zon*, niet *van den zon*, ofschoon men de *zon*, naar de fabelleer, als een god voorgesteld, zegt, *dat hij zijnen wagen ment.*

Het woordje *zich* hebben wij behandeld in § 187
317. Wanneer het voornaamw. van den derden persoon, niet tot den persoon, die het hoofdonderwerp der rede is, maar tot eenig ander voorafgaand persoon betrekkelijk is, zoo moet het om de duidelijkheid met het voornaamwoord *dese*, *dit* verwisseld worden, bijv.: de veldheer was gewond in den slag, en toen hij door den heelmeester zou verbonden worden, kreeg *dese* eenen kogel door het hoofd. Nu is het duidelijk, dat met *dese* den heelmeester bedoeld wordt.

318. *Men* laat het geslacht en den persoon onbepaald: *men schreeuwet, men hoort*, enz. Men moet hier in aanmerking nemen dat *men* niet tot *m'* kan verkort worden. *Niemand*, zoowel als de woorden *niets*, *nergens*, *nooit*, en *anders*, neemt *dan* en niet *als* achter zich.

De bijvoegelijke voornaamwoorden.

319. Alle *bijvoegelijke voornaamwoorden* schikken zich over het algemeen, even als de bijvoegelijke naamwoorden, naar het zelfstandig naamwoord, dat zij bij zich hebben in geslacht, getal en naamval en gaan vooraf. Staan ze echter in betrekking tot een voorafgaand zelfst. n.w., dan volgen zij dit wel in geslacht en getal, maar ten aanzien van den naamval hangen zij van het zegwoord af, waarmede zij verbonden zijn, als: *vlieft den toorn, want die berokkent u den dood.*

320. Wanneer de bijvoegelijke naamwoorden op zich zelve staan, dan worden zij als zelfstandig ge-

bezigd, als: *de woen zijn mij behulpzaam geweest*, zie verder § 305.

321. De *bezittelijke* voornaamwoorden hebben betrekking op het geslacht van den persoon zelven en niet op het woord, waarmede de persoon aangeduid wordt, als: *wwe Hoogheid heeft de grenzen van zijn gebied verder uitgebreid*.

322. Wanneer een enkel bezittelijk voornaamwoord op twee of meer met *en* verbonden zelfst. n.w. betrekking heeft, dan moet men hiermede handelen gelijk aangetoond is bij de lidwoorden en bijvoegelijke naamwoorden § 296 en § 306.

323. De bezittelijke voornaamwoorden van den derden persoon, *zijn*, *haar* en *hun* kunnen als betrekkelijk aangemerkt worden, omdat zij op den handelenden persoon terugslaan. Men kan ligt door het gebruiken van die woorden tot dubbelzinnigheid vervallen, wanneer twee zelfst. nw. in eene rede voorkomen, maar dan maakt men gebruik van de woordjes: *daarvan*, *hiervan*, enz. *Pieter meldt zijnen vriend, dat hij diens huis verkocht heeft; — dat is een fraai kasteel, wie is de bezitter daarvan?*

324. Achter de zegwoorden *zijn*, *blijven*, *worden*, *schijnen* en *heeten* worden de bezittelijke voornaamwoorden even als de bijvoegelijke naamwoorden onverbogen gebruikt, als: *de bezitting is mijn*; ook wel vooraan, *uw is het rijk*.

325. Wat de vragende voornaamwoorden aangaat, hierbij dient opgemerkt te worden dat in denzelfden naamval moet geantwoord worden, waarin gevraagd wordt: *wie heeft dit geschreven? mijn broeder; wien behoort dit boek! mij*.

326. Met betrekking van zaken wordt dikwijls in plaats van de vragende voornaamwoorden, *waar* bezigd, als: *waarover hebt gij verschil?* Buiten den stijl der dichtkunst behoort men, wanneer personen bedoeld worden, zich van de voornaamwoorden te bedienen: *van wien spreekt gij?*

327. De aanwijzende voornaamwoorden worden zoo-

wel met zelfst. n.w. als op zich zelf staande gebruikt, als: *die som is moeijelijk. Kunt gij die maken?* Men wachte zich van het overtollig gebruiken van, *die, dat*, als: *mijne moeder die heeft het gezegd.* Soms echter, wanneer op den genoemden persoon eene bredere omschrijving volgt, is het gebruik van het voornaamwoord tot bevordering van den nadruk dienstig, als: *de ondankbare, wien ik zoo veel goed gedaan heb: wien ik geholpen heb, waar ik kon, die beloont mij zóó.*

328. Deze duidt iets aan dat nabij, *gene* dat meer verwijderd is, als: *aan deze en gene zijde der rivier* ook met betrekking tot een zelfstandig naamwoord, als: *Willem en Hendrik zijn van een geheel tegengesteld gedrag; deze (Willem) doet alles, wat zijne ouders en leermeesters hem gebieden; gene (Hendrik) weigert hun te gehoorzamen.* Wanneer men van drie zaken spreekt, die van elkander afleggen, zegt men van de naaste *deze*, van de middelste *die* en van de verst afgelegene *gene*, als: *ik woon in deze kamer, zij in die en hij in gene.* Deze en *gene* worden ook dikwerf bijeengevoegd om verscheidene onbepaalde dingen van eene soort aan te duiden, als: *ik heb dit uit deze en gene omstandigheden opge-maakt.*

329. Van zaken, en niet van personen sprekende, kan men voor *deze* en *die* ook *hier* en *daar* gebruiken, als: *ik geef daaraan de voorkeur; dit en dat*, hoewel onzijdig, worden bij alle geslachten en getallen gebezigd, als: *dit zijn fraaije boeken; dit zijn mannen, die ons regeren.* Het aanwijzend voornaamwoord kan ook achteraan komen, als: *de zaak is deze.*

330. *Degene, hetgene* behooren tot de aanwijzende, niet tot de betrekkelijke voornaamwoorden. Men mag dus niet zeggen: *het gerucht hetgeen* (voor *hetwelk*) *verspreid wordt, is ongegrond.*

331. *Dezelfde* en *hetzelfde* bezigt men, wanneer men te kennen wil geven dat *niets anders* bedoeld

wordt, als: *ik heb heden denzelfden man gezien, welken wij gisteren ontmoetten*. Soms plaatst men tot meerderen nadruk vóór dit aanwijzend voornaamwoord *even* of *een*, als: *hij is nog even de zelfde man*. Ook wordt dit voornaamwoord wel onder zelfstandig naamwoord gebruikt, als: *zij is nog dezelfde als vroeger*.

332. De betrekkelijke voornaamwoorden komen met het zelfstandig naamwoord, waarop zij betrekking hebben, in geslacht en getal overeen, maar de naamval verschilt, als: *de prijs, dien ik ontvangen heb, is een mooi boek*. Heeft het voornaamwoord betrekking op twee of meer zelfstandige n.w. dan wordt het meervoud gebezigd, als: *de achtung, toejuiching en het vertrouwen, welke hun ten deele vielen*, en niet *hetwelk hun ten deele viel*.

333 Wanneer het betrekkelijk voornaamwoord naar eene geheele rede teruggevoerd wordt, komt ergeene bepaling van geslacht te pas, en alsdan wordt het voornaamwoord in het onzijdige geslacht gesteld, als: *wv vriend heeft mij met groote erkentelijkheid ontvangen, hetwelk mij bijzonder verwonderd heeft*.

334. Is het betrekkelijk voornaamwoord te ver van het zelfstandig naamwoord verwijderd, dan herhaalt men, om alle duisterheid te vermijden, het zelfstandig naamwoord, als: *de meester had den leerlingen eene taak opgegeven, die zij gedurende den tijd van uitspanning moesten afwerken; welke taak zij, bij hunne terugkomst voltooid, medebragten*.

335. Achter de persoonlijke voornaamwoorden wordt die gewoonlijk in den eersten naamval gebruikt, als: *hij, die mijn vriend wil zijn*. In de overige naamvallen is *wie* of *welke* verkieslijker, als: *hij, wien ik mijn leven te danken heb*.

336. *Die* of *dat*, betrekking hebbende op *wie* of *wat* wordt veelal weggelaten, als: *wie iets leeren wil, moet vlytig en oplettend zijn*. Spreekt men met nadruk, of in verbogen naamvallen, dan kan het niet wegblijven, als: *wie mij iets te zeggen heeft, die spreke*.

337. Het gebruik van *wiens* of *wier*, in plaats van *welks* voor den tweeden naamval van het onzijdig geslacht is af te keuren, tenzij het naamwoord, waarop het betrekking heeft, bepaald een mannelijken of vrouwelijken persoon aanduidt, als: *het gesticht, welks grondvesten nog in goeden staat zijn.*

338. Wat er bij de vragende voornaamwoorden is aangemerkt, dat namelijk in de verbogene naamvalen, wanneer van zaken gesproken wordt, *waar* gebruikt kan worden, geldt insgelijks omtrent de betrekkelijke, als: *de pen, waarmede ik schrijf, de grond, waarop wij staan,* enz.

339. In de gebiedende wijs der zegwoorden duldt de Nederlandsche taal geen betrekkelijk voorn.w. vóór, maar wel een aanwijzend achter zich, als: *hier is eens pen, neem die,* en niet *neem welke.*

De zegwoorden.

Over de personen.

340. Het is strijdig met den aard onzer taal, het persoonlijk voorn.w. weg te laten, als: *hebbe den woen ontvangen.* In de gebiedende wijze, waar de aangesproken of tweede persoon reeds genoeg bepaald is, wordt het voorn.woord weggelaten; nadrukshalve dient het behouden te blijven, als: *zoekt en gij zult vinden.*

341. Wanneer twee of meer zegwoorden tot denzelfden persoon behooren, wordt deze slechts *eens* genoemd, als: *hij leest, schrijft en rekent vrij wel.* In eene reden, waar het zegwoord het persoonlijk voorn.w. voorafgaat, moet dit laatste herhaald worden, als: *handelt gij echter tegen mijne waarschuwing, en stort gij u zelven in het ongeluk, zoo moet gij op mijne hulp niet rekenen.*

342. Wanneer een naamwoord en een zegwoord eene zaak in haar geheel voorstellen, dan behoeft bij hare nadere beschrijving, noch het naamwoord, noch het zegwoord herhaald te worden, als: *beide scholieren muntten elk in een bijzonder vak uit, de*

een in de geschiedenis, de andere in de natuurkunde. Dikwerf wordt ook een zegwoord, hetwelk op twee personen betrekking heeft, bij den laatsten verzwegen, als: *Jan houdt meer van spelen, Willem van leeren.*

Over de getallen.

343. De zegwoorden regelen zich ten aanzien van het getal altijd naar de onderwerpen, waarop zij betrekking hebben, als: *de jongen speelt, de jongens spelen.* Wanneer een zegwoord tot twee of meer voorafgaande voorwerpen, die in het enkelvoud staan, betrekking heeft, zoo moet het in het meervoud gesteld worden, als: *vlijt, gezeggelijkheid en gehoorzaamheid zijn het schoonste sieraad van kinderen.* In verzamelen den zin echter bezigt men bij twee of meer zaken meestal een enkelvoudig zegwoord, zelfs met een meervoudig naamwoord, hoezeer alsdan het eerst te noemen onderwerp enkelvoudig wezen moet, als: *er was in huis slechts één bed, eene tafel en drie stoelen.*

344. Ook in de rekenkunde staat achter getallen, die een meervoud uitdrukken, doorgaans een zegwoord in het enkelvoud, als: *zes en vier is tien.* *Alles* heeft een zegwoord in het meervoud bij zich, wanneer het volgend zelfstandig naamw. meervoudig is, als: *dit alles zijn geene bewijzen.*

345. Oudtijds gebruikte men de volgende spreekwijze: *daar is er, die zeggen*, nu: *daar zijn er*; alleen in deftigen stijl, doch zeer zelden wordt deze spreekwijze gebezigd.

346. Worden onderscheidene personen voor een zegwoord geplaatst, dan geldt de eerste persoon boven den tweeden, en deze wederom boven den derden. Bij de vereeniging van den eersten en tweeden, of ook van den eersten, tweeden en derden, wordt meestal het meervoud van den eersten voor het zegwoord gesteld, als: *ik en gij (wij) weten dit niet.* Dit *wij* wordt ook wel eens vooraan geplaatst, als: *wij, mijn vriend en ik, zijn bereid dit te doen.* Kommen de tweede en derde persoon bijeen, zoo staat

het zegwoord in den tweeden persoon, van het meervoud, als: *hij en gij*, of *gij en hij zijt daarvan getuigen geweest*.

Over de wijzen.

347. De onbepaalde wijs der zegwoorden, welke eene handeling zonder bepaling van persoon voorstelt, wordt ook dikwerf als een zelfstandig naamwoord met en zonder lidwoord gebezigd, als: *het rusten is eene verpoozing van den arbeid*; echter is de onbepaalde wijs als zelfstandig gebruikt gewoonlijk uitgebreider van beteekenis dan het daarmee overeenkomende zelfstandig naamwoord.

348. De aantoonende wijs wordt gebruikt om iets stelligs en zekers uit te drukken. Na de voegwoorden *omdat*, *zoodat*, *want*, *naardien*, *dewijl*, en vele anderen volgt de aantoonende wijs.

349. De aanvoegende wijs wordt gebruikt om iets twijfelachtigs of onzekers uit te drukken. Na de voegwoorden *mits*, *tenzij*, *ten einde* en *opdat* volgt de aanvoegende wijs.

350. Het zou eene groote dwaling zijn te beweren dat de voegwoorden, de aantoonende of aanvoegende wijze regeren. Evenmin toch is de naamval afhankelijk van de beheersching, die het eene woord over het andere zou uitoefenen. Het Nederlandsch heeft weinig op, met het gebruik der aanvoegende wijs in ondergeschikte zinsneden; het behoudt die vormen slechts daar, waar ze volstrekt noodzakelijk zijn.

351. De gebiedende wijs wordt niet alleen gebruikt om iets te bevelen, maar ook om op te wekken, te vermanen, te verzoeken of te bidden, als: *hoor toe! Geef, o God! ons uwen zegen*. Ook bedient men zich van deze wijze, om een mogelijk geval verkort uit te drukken.

Over de tijden.

352. De tijden worden, vooral in den dagelijken spreektrant wel eens met elkander verwisseld, zoo gebruikt men den tegenwoordigen tijd voor den

verledenen, wanneer van iets, dat kort geleden voorviel, gesproken wordt, bijv.: *gij hoort dat ik mijne zaak wel weet te verdedigen*. Wanneer men iets bedoelt, dat kort aanstaande is dan bezigt men dien tijd ook wel voor den toekomenden, bijv.: *gaat gij morgen naar buiten? ik kom spoedig weér*, voor: *zult gij morgen naar buiten gaan? ik zal spoedig weérkomen*. Buiten noodzakelijkheid mag men niet van tijd veranderen, en bij een antwoord, bedient men zich van denzelfden tijd waarin gevraagd wordt, bijv.: *zijt gij te Amsterdam geweest? Ja, ik ben er geweest*.

353. In levendige verhalen wordt de tegenwoordige tijd voor den eerst betrekkelijk verleden tijd in de plaats gesteld, bijv.: *terwijl ik gerust op mijne kamer zit, hoor ik plotselijk iemand angstig om hulp roepen, ik vlieg naar buiten en zie eene vrouw in het water liggen, ijlings spring ik in een schuitje, dat juist in de nabijheid lag, roei naar de ongelukkige toe en heb het geluk haar te redden*. Deze verwisseling hoe fraai ook somtijds, moet niet al te dikwerf geschieden en is alleen bij dichters of in de vertrouwelijke spreektaal geoorloofd.

Verder gebruik der zegwoorden en hunne verbinding met andere woorden.

354. Wanneer twee of meer zegwoorden in dezelfde betrekking bijeenkomen, wordt het hulpwoord, dat zij met elkander gemeen hebben, slechts eens geplaatst: *wat ik gehoord, gezien en gebruikt heb, is*, enz. Men vermijde het overtollige gebruik der hulpwoorden *hebben, zijn en worden*. Het zegwoord hebben in den zin van *bezitten, verplicht zijn*, maakt hierop eene uitzondering.

355. De herhaling van het hulpwoord is soms noodzakelijk, wanneer men den zin versterken en eene opklimming aanduiden wil, als: *nimmer zal ik hem verlaten; alle gevaren zal ik met hem deelen; ja, ik zal hem bewijzen, wat ik voor hem over heb*.

356. De verbinding van twee zegwoorden, van welke het eene ter nadere bepaling van het andere dient, geschiedt door het nader bepalend zegwoord in de onbepaalde wijs met of zonder *te* achter het laatste te plaatsen.

357. Met de onbepaalde wijs zonder *te* worden verbonden:

1°. die zegwoorden, welke eene omstandigheid aanduiden, die tot elk bedrijf betrekkelijk kunnen gemaakt worden, terwijl de handeling zelve door de onbepaalde wijs wordt uitgedrukt, als: *durven, kunnen, laten, moeten, mogen, willen, zullen* en *blijven*; achter *durven* plaatst men ook wel *te*; achter *blijven* in den zin van *overig zijn* volgt *te*.

2°. eenige zegwoorden, waarbij de onbepaalde wijs de plaats van een zelfst. n.w. bekleedt, zoo als: *voelen, helpen, hooren, leeren, zien, noemen* en *heeten* in de beteekenis van *noemen*, want in den zin van *bevelen* heeft het de onbepaalde wijs met *te* achter zich.

3°. achter de zegwoorden *gaan, komen* en *vinden* plaatst men de onbepaalde wijs zonder *te*.

358. Daar onze zegwoorden eigenlijk geen lijdenden vorm hebben, maar deze alleen door middel der hulpwoorden verkrijgen, zoo wordt de onbepaalde wijs zoowel in een lijdenden als bedrijvenden zin bij ons gebezigd, dus kan: *ik zie hem slaan*, zoowel beteekenen: *ik zie, dat hij slaat*, als: *ik zie dat hij geslagen wordt*. Om de dubbelzinnigheid, welke hieruit zou kunnen voortspruiten te vermijden, moet men door omschrijving, of op eenige andere wijze dit trachten te voorkomen.

359. Men moet *te* gebruiken achter die zegwoorden, als de onbepaalde wijs een voorwerp der handeling aanduidt, als:

1°. achter de zegwoorden: *begeeren, verlangen, wenschen, hopen, denken, (voornemens zijn), trachten, zien, (trachten), pogen, bereid zijn, genegen zijn, gezind zijn, verplicht zijn, bevelen, gelasten, heeten, (bevelen), verbieden, gebieden, enz.*

2°. alsmede achter: *zijn, vallen, hebben* en *staan*, als daarmede eene mogelijkheid of noodzakelijkheid wordt uitgedrukt.

3°. het voegwoord *te* wordt ook gebezigd, wanneer in het tweede zegwoord een verleden deelwoord, hetzij in lijdenden, hetzij in bedrijvenden vorm, voorkomt.

4°. achter het voorzetsel *zonder* wordt ook *te* gebruikt.

5°. wanneer de onbepaalde wijs het onderwerp der rede uitmaakt, gebruikt men ook *te*, als: *het behage u mij te hooren*. In zegswijzen, als: *hooren is beter dan spreken*, moet men de in onbepaalde wijs voorkomende zegwoorden meer als zelfstandige naamwoorden dan als zegwoorden beschouwen.

360. Die zegwoorden, welke de onbepaalde wijs zonder *te* achter zich hebben, nemen in den volstrekt verleden- en tweeden betrekkelijk verleden tijd de onbepaalde wijs in plaats van het verleden deelwoord achter het hulpwoord, als: *ik heb hem zien vechten*. Die zegwoorden, welke de onbepaalde wijs met *te* achter zich ontvangen, behouden in de genoemde tijden de gewone wijze van vervoeging, als: *men heeft mij bevolen, u dit te overhandigen*.

Op dezen regel zijn de volgende uitzonderingen:

1°. *komen* in den zin van gebeuren;

2°. *staan, liggen, en zitten* worden in deze tijden op denzelfde wijze vervoegd als de zegwoorden, welke de onbep. wijs zonder *te* achter zich hebben, als: *ik heb staan wachten*.

361. Men gebruikt het woordje *om* ten einde het oogmerk of de beweegreden der handeling nader te doen blijken, bijv: *alleen om u te zien ben ik hier aangekomen*. Men moet zich wachten voor het overtollig gebruik van dat woordje.

362. Een zelfst. n.w. kan op tweederlei wijze met een zegwoord verbonden worden, ten eerste wanneer het zelfst. n.w. handelt, bijv: *de klok slaat; de jongen wordt geslagen*; en ten tweede, wanneer het

zegwoord handelt; bijv: *de moeder liefkoosde haar lief wicht, de veldheer press den krijgsman.*

363. Bij bedrijvende zegwoorden staat het voorwerp der handeling in den vierden naamval, terwijl dit bij een lijdend zegwoord in den eersten naamval staat, als: *de jongen slaat den hond; -- de hond wordt door den jongen geslagen.*

364. Enkele bedrijvende en onzijdige zegwoorden hebben den derden naamval bij zich, als: *ik gehoorzaamde de vijanden des lands niet.*

365. Hebben de zegwoorden in den bedrijvenden vorm twee vierde naamvallen bij zich, dan komen er in den lijdenden vorm ook twee eerste naamvallen, als: *men noemde hem eenen domoor; hij werd een domoor genoemd.*

366. De zegwoorden *zijn, worden, blijven, heeten* en *schijnen* kunnen insgelijks twee eerste naamvallen bij zich hebben, als: *Nero bleef ook in zijnen ouderdom een wreedaard.*

367. De wederkeerige zegwoorden hebben natuurlijk achter zich het voornaamwoord in den derden of vierden naamval des persoons, op wien hunne werking terugkeert, als: *ik herinner mij.*

368. Die zegwoorden, welke eene onzijdige betekenis hebben, nemen meestal den derden naamval achter zich, als: *het berouwt hun; het bevreemdt mij, het betreft u.*

369. Die onzijdige zegwoorden, wanneer zij een bedrijf aanduiden, hetwelk op een ander voorwerp overgaat, krijgen den vierden naamval achter zich, als: *hij speelt zijn spel; het sneeuwt groote vlokken.*

370. Sommige zegwoorden hebben een tweeden naamval bij zich, als: *ontferm u onzer, gedenk mijner.*

371. Ook wordt door den vierden naamval de bepaling van tijd, lengte, breedte, hoogte, zwaarte, waarde en prijs der dingen aangeduid, als: *ik heb verleden jaar winter niet gewerkt, dat boek kost eenen gulden, hij is eenen duim gegroeid, door de*

verzwijging van eenige voorzetsels worden die vierde naamvallen veroorzaakt.

De deelwoorden en hunne verbinding met andere woorden.

372. Deelwoorden als bijvoegelijke naamwoorden hebben hunne aanhorige zegwoorden op gelijke wijze of in den zelfden naamval bij zich, als het zegwoord, waarvan zij afgeleid zijn, als: *een van verlangden smachtend gevoel*; — *de majesteit van den brieschenden leeuw*.

373. Zij hebben de hen nader bepalende naamwoorden op gelijke wijze bij zich als het zegwoord, waarvan zij afgeleid zijn: *de van angst sidderende vrouw*.

374. Worden de deelwoorden met zegwoorden verbonden, dan blijven eerstgenoemde onverbogen, als: *de soldaten lagen verspreid in de dorpen*.

375. De spreekwijze, bestaande uit een zelfstandig naamwoord of voornaamwoord en een deelwoord, welke, buiten het verband met de overige rede, op zich zelve staat, verdient afkeuring, als: *de oorlog verklaard zijnde*. Deze verkeerde spreekwijze schijnt ontstaan te zijn uit eene verkeerde navolging van het gebruik in andere talen (Latijn). Eene omschrijving des zins is noodzakelijk, bijv.: *toen de gorlog verklaard was*, enz.

De telwoorden.

376. De telwoorden worden doorgaans, even als de bijvoegelijke naamwoorden, voor hunne zelfstandige naamw. geplaatst, als: *vier dagen*; *drie maanden*; of achteraan, als: *in het jaar vijftien honderd vier en tachtig werd Prins Willem I. vermoord*. Dit heeft ook plaats bij de aanhaling van eene plaats uit eenig boek, als: Ps. 1, vers: 9.

377. Bij een meervoudig telwoord staat een meervoudig zelfstandig naamwoord, als: *zestig dorpen*, *drie en negentig menschen*, uitgezonderd wanneer het getal eene eenheid meer dan een of meer honderd-

of duizendtallen bevat, als: *drie honderd en eens stad*; — *duizend en één nacht*. Met *half* zamengesteld hebben zij ook het enkelvoud bij zich, als: *derdehalf brood* en ook breuken met of zonder geheelen, als: *drie vierde el*, *twee en drie achtste last*.

378. Maten, gewigten en munten, als *vereenigd* voorkomende, staan benevens het zegwoord in het enkelvoud, als: *daar is zestien ton turf*; komen zij integendeel als *verdeeld* voor, dan staan zij in het meervoud, als: *daar zijn twee en zeventig guldens*, maar dan bedoelt men hier twee en zeventig enkele guldens.

379. Omtrent het woord *beide* moet aangemerkt worden, dat het zegwoord hierbij in het enkelvoud geplaatst wordt, wanneer het niet tot twee afzonderlijke voorwerpen, maar tot twee zaken betrekking heeft, welke als een geheel beschouwd kunnen worden, bijv.: *hij is gewoon veel te eten en lang te slapen, beide is schadelijk voor de gezondheid*.

380. Omtrent *al* en *alle* moet men het volgende opmerken. *Al* wordt niet verbogen voor een lidwoord of bezittelijk voornaamwoord, als: *hij deed al den arbeid*; — *al deze vrees is ongegrond*. In het meervoud kan het verbogen worden, als: *alle mijne bezittingen zijn verloren*. *Alle* in een verzamelenden zin genomen, blijft onverbogen, als: *ik ken alle man van die plaats*; beteekent het *gansch*, *geheel*, *elk* of *ieder* dan wordt het verbogen, bijv.: *zij is afkeerig van allen arbeid*.

De bijwoorden en hunne verbinding met andere woorden.

381. De bijwoorden behooren tot de zegwoorden, even als de bijvoegelijke naamwoorden tot de zelfstandige naamwoorden, het is dus verkeerd een bijwoord te gebruiken als een bijvoegelijk naamw. vereischt wordt en omgekeerd, als: *hij schrijft fraai, een fraai schrift*; in het eerste voorbeeld is fraai een bijwoord, in het tweede een bijvoeg. n.w.

382. De bijwoorden moeten altijd onmiddellijk bij en doorgaans vóór het woord geplaatst worden, waarbij hunne wijzigende kracht vereischt wordt.

383. Door verplaatsing van een bijwoord ontstaat soms een geheel andere zin, als: *het is mij niet geoorloofd te gaan*, is geheel iets anders, als: *het is mij geoorloofd niet te gaan*.

384. Om eene gelijkheid in de wijze van zeggen aan te duiden, bezigt men de woorden, *zoo*, *even* en *als*. Eene ongelijkheid wordt uitgedrukt door den vergrootenden trap met *dan*.

385. Oudtijds voegde men in onze taal twee ontkenningwoorden bij elkander, bijv.: *ik en weet niet*, nu heeft dit geene plaats meer, maar men bedient zich van de reeds aangeduide ontkenningwoorden, § 317.

386. Wanneer in het zegwoord reeds eene ontkenning opgesloten ligt, mag men er nimmer het woordje *niet* bijvoegen, als: *zij ontkende niet gezongen te hebben*. Men houde hierbij in het oog dat eene dubbele ontkenning gelijk staat met eene bevestiging.

De voorzetsels en hunne verbinding met andere woorden.

387. De verdeeling van voorzetsels in scheidbare en onscheidbare is uit de woordgronding bekend. Wanneer onderscheidene zelfst. n.w. hetzelfde voorzetsel bij zich hebben is het doorgaans voldoende, dit eenmaal te bezigen, als: *door geboorte, opvoeding en pligt is mijn hart aan u verbonden*.

388. Somwijlen worden de voorzetsels nadrukshalve herhaald, als: *door list, door verraad, door geweld is hij op den troon geklommen*. Zoo dikwerf twee zelfstandige naamwoorden door tusschenkomst van eenig voegwoord van elkander gescheiden worden, is de herhaling meestal noodzakelijk, *hij is noch met hardheid, noch met zachtheid te regeren*.

389. De onmiddellijke bijeenplaatsing van twee voorzetsels brengt altijd eenige hardheid en ondui-

delijkheid voort, en moet daarom vermeden worden, als: *door met zwaarden gewapende mannen werd hij aangegrepen*; beter: *hij werd aangegrepen door mannen, die met zwaarden gewapend waren.*

390. Eenige voorzetsels worden altijd achter de naamwoorden geplaatst, zoo als: *halve, wege, waarts*; bijv.: *ambtshalve, van regeringswege, stadwaarts.*

De voegwoorden en hunne verbinding met andere woorden.

391. Na hetgeen van de voegwoorden reeds gezegd is, is alleen nog op te merken, dat de naamwoorden, tusschen welke, hetzij verbindende, hetzij uitsluitende voegwoorden geplaatst worden, altijd in denzelfden naamval staan zonder echter altijd in geslacht en getal overeen te komen, als: *ik vond daar den meester en zijne leerlingen; ik heb noch hem, noch haar gezien.*

392. Men zegt gemeenlijk, dat sommige voegwoorden de aantoonende, andere de aanvoegende wijze beheerschen; dat is zoo niet, daar de wijze door den aard eens zins niet door de voegwoorden bepaald wordt.

393. Wanneer iets zeker en stellig wordt voorgedragen, behoort de aantoonende wijs plaats te hebben, terwijl de aanvoegende wijs alleen bij onzekere en twijfelachtige zinnen te pas komt, van daar, dat hetzelfde voegwoord, nu eens de aantoonende, dan de aanvoegende wijze verkiest, als: *ik vrees, dat hij reeds overleden zij; — ik geloof, dat hij reeds vertrokken is.* Zie § 350.

De tusschenwerpsels.

394. De tusschenwerpsels, als geene klare voorstellingen, maar alleen gewaarwordingen aanduidende, zijn eigenlijk voor geene verbinding met andere woorden vatbaar.

395. In sommige gevallen nogtans hebben zij woorden in onderscheidene naamvallen achter zich, doch

alleen door de betrekking, waarin men zich personen of zaken voorstelt, als: *wee, den rampzalige! helaas! ik ongelukkige*, enz.

396. Soms worden zij aan het begin eener rede geplaatst, als: *Helaas! wat zal ik beginnen? Ha! dat gaat goed*. Zij kunnen ook in het midden, en aan het einde van eenen zin geplaatst worden, als: *eer, goederen, alles, helaas! is voor mij verloren. Wat zal er van mij worden, ach!*

2. Over de volgorde der woorden in eene rede.

Over de schikking der woorden in het algemeen.

397. De natuurlijke opvolging onzer denkbeelden ligt ten grondslag om duidelijk te schrijven of te spreken. Deze opvolging nu bestaat daarin, dat men van het minder bepaalde, tot het meer bepaalde overgaat, zoodat de rede eene opklimming is.

398. Elke rede bestaat uit twee deelen: een voorwerp of zaak waarvan iets gezegd wordt (onderwerp), en dat, wat daarvan gezegd wordt (gezegde), dat meestal van nadere bepalingen vergezeld gaat.

399. De natuurlijke woordschikking vordert: dat het onderwerp der rede, met alles wat daartoe behoort, voorafga, en daarop het zegwoord met zijne bepalingen volge, als: *de deugdzame man luistert naar den inspraak des gewetens*. Deze regel is zoo algemeen niet, of men mag daarvan somwijlen afwijken, ook in de natuurlijkste en eenvoudigste woordschikking, wanneer namelijk het onderwerp met zijne beschrijving door een betrekkelijk voornaamwoord merklijk langer is, dan hetgeen daarvan gezegd wordt, als: *dat leven is lang, hetwelk het groote doel des levens bereikt*.

400. Een zelfstandig naamwoord, hetzij het als het onderwerp der rede of als gezegde voorkomt, kan op onderscheidene wijzen nader bepaald worden.

401. De eigenlijk gezegde bepalingswoorden, namelijk: de bijvoegelijke naamwoorden, voornaamwoor-

den, telwoorden en lidwoorden, komen, een enkel geval uitgezonderd, vóór het zelfstandig naamwoord, waartoe zij behooren, als: *de groote stok; onze groote stok; de derde groote stok van den meester*. Staan meer dergelijke woorden voor de zelfstandige naamwoorden, dan is het niet onverschillig waar zij geplaatst moeten worden.

402. De woorden, die eene eigenschap uitdrukken komen onmiddellijk voor de zelfstandige naamwoorden, als: *de vlugge paarden*. Staat er een telwoord bij, dan komt dat voor het bijvoegelijk naamwoord, als: *de drie vlugge paarden*. Vóór het telwoord komt een bezittelijk voornaamwoord te staan, als: *onze drie vlugge paarden*, en een aanwijzend voornaamwoord weder voor het bezittelijke, als: *deze onze drie vlugge paarden*. Voor al die woorden komt het algemeen telwoord *alle*, als: *alle deze onze drie vlugge paarden*.

403. Wanneer een der woorden, die het zelfstandig naamwoord op bovenvermelde wijze nader bepalen, weder zijne eigene bepaling heeft, zoo gaat deze, hetzij een bijwoord of een verbogen naamval met of zonder voorzetsel, onmiddellijk voor het woord, dat daardoor bepaald wordt, als: *eene zacht ruischende beek*.

404. Als de betrekking van een zelfstandig naamwoord tot het overige deel der rede door een voorzetsel wordt uitgedrukt, dan staat dit voor alle andere woorden, die het tot nadere bepaling voorafgaan, als: *in deze mijne kommervolle omstandigheden*.

405. Een zelfstandig naamwoord kan ook door een ander bepaald en verklaard worden, als: *Brussel de Hoofdstad van Belgie; Davids psalmen*; ook wel kan de verklaring geschieden door een voorzetsel met een zelfstandig naamwoord of ander woord, dat eene omstandigheid aanduidt; *de gedichten van Bilderdijk*.

406. Een vervoegd zegwoord neemt wat tot zijne nadere verklaring dienen moet, achter zich, als: *de jongen leest wel*. Maar bezigt men een voornaamwoord

in plaats van een zelfstandig naamwoord, dan komt het zegwoord achteraan, als: *de jongen, die wel leest*, dit heeft ook plaats in die uitdrukkingen, waarin het zegwoord met een hulpwoord vervoegd voorkomt, en dan staat de onbepaalde wijs of het verleden deelwoord als bepaling van het hulpwoord, meestal geheel achteraan, als: *het spel zal menigeen ongelukkig maken; — het spel heeft menigeen ongelukkig gemaakt.*

407. Wanneer een vervoegd zegwoord twee verboden naamvallen achter zich heeft, staat gemeenlijk die des persoons, of de derde, voor dien van de zaak, of den vierden, als: *de vader gaf zijnen zoon een goeden raad.* Maar men wijkt somwijlen van dezen regel af; het is toch niet zelden onverschillig welken naamval men vooraan plaatst, inzonderheid, als men den derden door het voorzetsel *aan* omschrijft, als: *hier hebt gij een boek, geef dit uwen zoon.*

408. Een vervoegd zegwoord kan ook twee vierde naamvallen bij zich hebben. In dit geval staat die, het eigenlijk voorwerp voor den anderen, als: *gij noemt hem uwen vriend.*

409. Wanneer een naamval door een zelfstandig naamwoord met zijn voorzetsel, of ook door een tusschenzin nader omschreven wordt, dan vordert de duidelijkheid, dat deze omschrijving terstond achter dien naamval kome, als: *Prins Maurits won den slag bij Nieuwpoort.*

410. Wanneer het zegwoord, buiten de woorden, die het onmiddellijk beheerscht, nog door een zelfstandig naamwoord met zijn voorzetsel nader bepaald wordt, dan plaatst men die achter aan, bijv.: *deze tijding verschaft ons een groot genoegen.* Wanneer door het zelfstandig naamwoord met zijn voorzetsel eene omstandigheid van tijd of plaats beteekend wordt, dan wordt dit ook wel vooraan geplaatst, als: *ik vond in huis een paar oude vrienden;* heeft de door het zegwoord beheerschte naamval een voor-naamwoord bij zich, dan gaat dit gemeenlijk vooraf, als: *ik vond deze oude vrienden in huis.*

411. Volgen op een zegwoord verscheidene bepalingen, dan moeten deze altijd in zoodanige orde staan, dat hetgeen minder scherp is, wat meerscherp is voorafgaat, ook worden die woorden het laatst geplaatst, welke onmiddellijk tot het zegwoord zelf behooren, als: *Balthazar Gerards bragt IN DEN JARE VIJFTIENHONDERD VIER EN TACHTIG Prins Willem den eersten TE DELFT MET EEN PISTOOLSCHOT om het leven.*

412. Men mag alweder van deze volgorde afwijken, door aan het einde eene bepaling te plaatsen, die anders vooraan zou moeten komen, bijv.: *Egmond en Hoorne gingen, overtuigd van hunne onschuld, naar de strafplaats, MET EEN GELAAT, WAAROP KALNTE EN ZIELRUST TE LEZEN WAS.*

413. Op dezelfde wijze staan alle bijwoorden achter het vervoegde zegwoord, en wel in die orde, dat bijwoorden van tijd en plaats voorafgaan, dan die van hoedanigheid, en ten laatsten die, welke eigenlijk tot het zegwoord behooren, als: *het sneeuwde gisteren hier verschrikkelijk hard.*

414. Bij zegwoorden, zamengesteld met afscheidbare voorzetsels, wordt in de vervoeging het voorzetsel doorgaans achteraan geplaatst, zoodat alle bepalingswoorden tusschen dit voorzetsel en het zegwoord komen, als: *de vlijtige jongen rekende deze som in korten tijd met weinig moeite uit*; dit heeft ook plaats met *acht geven, gehoor geven* en dergelijke uitdrukkingen meer.

415. Heeft een zegwoord twee of meer onbepaalde wijzen bij zich, dan staan alle bepalingswoorden tusschen het zegwoord en de onbepaalde wijzen, als: *ik heb in dat bosch den nachtegaal liefelijk hooren fluiten; ik heb hem die zaak met al mijn vermogen willen helpen uitvoeren.* Echter dient men om de duidelijkheid de zamenvoeging van meer dan twee onbepaalde wijzen te vermijden.

416. De onbepaalde wijs met *te* komt ook wel achter hare bepalingen, als: *ik tracht mijnen ouderen genoeg in alles te geven.* Deze woordschikking is

niet gebruikelijk bij de vereeniging van een hulpwoord met een deelwoord of eene onbepaalde wijs, als: *zij hebben hem bier voor wijn te drinken gegeven.*

Over de verhalende, verbindende en vragende woordschikking.

417. De woordschikking is drierlei, namelijk: *verhalend*, *verbindend* en *vragend*. Hetgeen tot dus verre over de schikking der woorden gezegd is, betreft den gewonen gang onzer voorstellingen en begrippen, en wordt daarom de *verhalende* genoemd.

418. Het onderscheidene kenmerk van de *verhalende*, ook wel *natuurlijke* woordschikking genoemd, is, dat het vervoegde zegwoord onmiddellijk achter het onderwerp komt en door zijne bepalingen gevolgd wordt, als: *een goed vorst is een vader voor zijne onderdanen.*

419. Eene tweede soort van woordschikking is die, welke de *vragende* genoemd wordt, omdat zij voornamelijk bij vragen gebruikt wordt. Deze woordschikking onderscheidt zich daardoor, dat het vervoegde zegwoord vóór het onderwerp geplaatst wordt, hetwelk daarop gewoonlijk doorgaans volgt, als: *hebt gij uwen vriend van daag gezien?*

420. Wanneer het onderwerp zelf een vraagwoord is, dan heeft er geene afwijking van de natuurlijke woordschikking plaats, als: *wie heeft dat gerucht verspreid?*

421. De vragende woordschikking heeft ook plaats bij eene opwekking, een bevel of verzoek, door de aanvoegende of gebiedende wijs uitgedrukt, wanneer het onderwerp van den zin door een voornaamwoord wordt uitgedrukt, als: *hadde ik het maar niet gedaan; o God! wees mij armen zondaar genadig!*

422. Deze woordschikking wordt nog gebruikt:

1°. bij het weglaten der voegwoorden, *indien*, *althoewel*, *ofschoon*, enz.; bijv.: *doet hij het, hij zal het weten*, of *dan zal hij het weten*.

2°. als eenig bijwoord, of een dier voegwoorden,

welke over het algemeen niet aan het hoofd van eenen zin staan, of eene omstandigheid met een voorzetsel, of eenig deel der rede, buiten het onderwerp, in den aanvang van een zin hebben, als: *hem is de eer te beurt gevallen.*

423. Ook bij eenen uitroep of eene verwondering heeft de vragende woordschikking plaats; *wat zijt gij groot geworden!*

424. De *verbindende* woordschikking is die, waarbij de zinsleden door voegwoorden of betrekkelijke voor-naamwoorden met elkander vereenigd of in verband gebragt worden.

425. De *verbindende* woordschikking onderscheidt zich van de beide anderen daardoor, dat het zegwoord hier meestal de laatste plaats inneemt, als: *kinderen willen liever spelen dan leeren.* Bijna alle voegwoorden nemen deze woordschikking achter zich, bijv: *als, wanneer, totdat, opdat, dewijl, omdat, naardien, alhoewel, ofschoon* enz. Hiertoe behooren niet, bij hunne plaatsing in den aanvang eener rede *evenwel, nogtans, derhalve* en meer andere, die in het midden staande, de verhalende woordschikking onveranderd laten, omdat zij, vooraankomende, de vragende woordschikking achter zich vereischen.

426. Ook wordt deze woordschikking gebezigt bij de betrekkelijke woordjes, *waar, waarbij, vanwaar,* enz. wanneer zij geen regtstreeksche vraag aanduiden, als: *ik begrijp niet, vanwaar dat geschenk komt.*

Over de omzettingen en andere geoorloofde vrijheden in de woordschikking.

427. Men kan soms van de bovengenoemde woordschikkingen afwijken ter bevordering van behagelijke verscheidenheid, duidelijkheid, kracht en nadruk en daartoe zijn de *omzettingen* dienstig.

428. Deze omzettingen vinden plaats als eenig ondergeschikt deel der rede, op hetwelk men de

opmerkzaamheid bij voorkeur wil gevestigd hebben, in de plaats van het onderwerp en dus in den aanhef eener rede geplaatst wordt, als: *men moet de kennis van God meer dan die van de wereld zoeken; de kennis van God moet men meer zoeken, dan die der wereld; of ook: meer dan de kennis der wereld moet men die van God zoeken.*

429. Op de plaats van het onderwerp kunnen om gelijke reden gesteld worden door:

1^e. bijwoorden, als: *dikwerf heb ik u gewaarschuwd;*

dagelijks ontvangen wij bewijzen van Gods liefde.

2^e. door bijvoegelijke naamwoorden of deelwoorden in vereeniging met het woord *zijn*, *worden*, enz. als:

Aangenaam waren de dagen in uw bijzijn doorgebracht;

vertrouwende u gelukkig te zien, heb ik mij er toe laten overhalen.

3^e. door de onbepaalde wijs van een zegwoord, als: *Zwijgen moeten wij, over dat voorval.*

4^e. door eene omstandigheid of een voorzetsel met zijn naamval, als: *voor mij zelve heb ik er niets aan; op die wijze zal er niets van komen.*

430. Bij de vragende woordschikking kan soms eene afwijking van de gewone woordschikking plaats vinden, als: *mij zou hij dat gezegd hebben?*

431. Wanneer men bij vragen of uitroepingen eerst het onderwerp plaatst, en daarop den uitroep met een persoonlijk voornaamwoord laat volgen, kan daardoor de nadruk in enkele gevallen bevorderd worden, als: *de vreugde des levens is helaas! kort.*

432. Ook kunnen de leden van een volzin (om den nadruk te bevorderen omgezet worden, als: *wat ik daarvan zeggen moet, weet ik niet.*

433. Deze omzettingen kunnen zoowel in den gemeenzamen, als deftigen stijl gebezigd worden, zoo kan men bijv. een brief zeer goed beginnen met: *Tot mijn genoegen heb ik den uwen ontvangen, enz.,*

doch men moet bij het aanwenden van omzettingen met oordeel handelen, want omzettingen als deze: *lichtgeloovige menschen verrasschen de verleidingen; eens beweent uw graf de liefde*, doen der taal geweld aan, en maken den zin hoogst onduidelijk.

Over de gebreken in de woordschikkingen.

434. Een der grootste gebreken in de schikking der woorden bestaat hierin, dat men aan de bepalingen in den zin eene verkeerde plaats geeft. Daardoor krijgen onze uitdrukkingen meestal eene geheel andere bedoeling, dan men zich voorstelde, als: *de schoonheden der natuur alleen kunnen opgemerkt worden door menschen, die een gevoelig hart bezitten*; door verandering van *alleen* achter *kunnen* krijgt de zin eene andere beteekenis. Zoo ook in: *ik heb meer dan anderen u begunstigd*; verschilt in beteekenis van: *ik heb u meer dan anderen begunstigd*.

435. Het menigvuldig gebruik van de voornaamwoorden *die, welke, zij, hun*, enz. kan eene niet geringe verwarring veroorzaken, als: *vele menschen zien met nijdige oogen op het goede, hetwelk anderen bezitten, en denken dat hun roem den hunnen verdonkert, en hunne prijselijke hoedanigheden hun in het licht staan; daarom doen zij al wat zij kunnen, om daarover eenen nevel te verspreiden, ten einde de glans hinner deugden hen niet in het duister stelle*.

436. Men wachte zich zorgvuldig van die woorden, welke natuurlijk of door voegwoorden met elkander vereenigd zijn, door tusschenvoeging van een ander woord te scheiden, als: *wij bewonderen eenen held in de Ruiter, even menschlievend als dapper*, voor: *wij bewonderen in de Ruiter eenen held, even menschlievend als dapper*.

437. Men mag ook niet eene geheel nieuwe redenering aanvangen met een tegenstrevend of redegevend voegwoord dat uitsluitend op iets voorafgaands betrekking heeft, hijv: *maar hij weet er zich in te schikken*.

438. Volzinnen mogen ook nimmer aangevangen worden, met zoodanige woordjes, welke uitsluitend op het voorgaande slaan. Het voegwoord *en* kan alleen in den aanhef van een volzin gebezigd worden, wanneer dit tot het geheel der voorafgaande rede in verband staat, of ook wanneer het door herhaling tot het volgende betrekkelijk wordt gemaakt, als: *En Romulus en Remus waren bezielde met één doel.*

3. Over de samenstelling van volzinnen.

439. Wij hebben § 24 en volgende gesproken over zinnen en hunne verdeeling. Gelijk, ten opzichte van de *stof*, zoo zijn de *volzinnen* ook onderscheiden ten opzigt van den *vorm*, voor zoo verre zij of *verhalend*, of *bevelend*, of *smeekend*, of *vragend*, of *wenschend* of ook *uitroepend* zijn. Dikwijls komen in een volzin meer dan een van deze vormen voor, als: *ik heb hem wedergezien; maar, helaas! in welk eenen toestand!*

440. De vereischten of eigenschappen der volzinnen moeten zijn: *eenheid*, *volheid*, *behoorlijk grootte*, *juiste plaatsing* en *evenredigheid*.

441. Door *eenheid* verstaat men: dat er in elken volzin slechts één hoofddenkbeeld moet bestaan.

442. De *volheid* des volzins bestaat in de ondersteuning der hoofdedachte door gepasten rijkdom van bijkomende omstandigheden.

443. Door *behoorlijke grootte* en *juiste plaatsing* verstaat men: de juiste plaatsing in de schikking der woorden, door de bepalingen daar te plaatsen, waar het noodig is. De volzinnen moeten niet overladen zijn, d. i., hunne lengte moet niet oumatig, en ook die hunner leden niet te groot zijn, daar zij anders door te sterke inspanning vermoeijen.

444. Men moet in de verbinding der volzinnen *verscheidenheid* brengen, door lange en korte volzinnen met elkander te doen afwisselen, terwijl men tevens tusschen de volzinnen, alsmede tusschen hunne

leden en woorden gepaste *evenredigheid* en *opklimming* dient in acht te nemen; voorts moeten in een volzin de *hoofddenkbeelden in het helderst licht geplaatst worden*.

445. Bij het slot van een volzin make men geen gebruik van eenlettergrepige en onbeduidende woorden, ten zij op zoodanige woordjes de nadruk valt, als: *weldaden vergeet men veelal, beledigingen nooit*.

446. Ten einde de denkbeelden, zoo kort en krachtig, mogelijk uit te drukken, voegt men twee of meer volzinnen, door middel der bijvoegelijke naamwoorden en deelwoorden, tot ecnen volzin te zamen. Bij deze zamentrekking blijven de bijvoegelijke naamwoorden, gelijk ook de deelwoorden onverbogen, en nemen den aard van bijwoorden aan. Voorts bedient men zich ook tot dat einde zoowel van het verleden als van het tegenwoordig deelwoord.

447. Een onverbogen bijvoegelijk naamwoord kan tot zamentrekking van twee of meer volzinnen dienen, als: *hoe rampzalig is niet de toestand des zondaars; rampzalig door de wroegingen van een ontrust geweten; nog rampzaliger door zijne bange vooruitzigten in de eeuwigheid*.

448. Een verleden deelwoord kan op gelijke wijze ter zamentrekking van twee of meer volzinnen dienen, als: *in droefheid verzonken hield zij hare oogen op den grond gevestigd; — genomen, hetgeen gij vreest, is waar*.

449. Het tegenwoordig deelwoord kan ook tot zamentrekking der volzinnen gebezigd worden, als: *hij kwam lagchende in de kamer; — ziende, dat zij gewapend werden afgewacht, hielden zij van den wal af*.

450. Wanneer meer dan een onderwerp in zoodanige zinnen komt, verdient deze zamentrekking afkeuring, daar zij de welluidendheid niet bevordert.

VIJFDE HOOFDSTUK.

ZINSCHIEDING.

451. Wanneer men onafgebroken over iets bleef voortspreken of lezen, zonder van tijd tot tijd te rusten, zou dat hoogst vermoeyend wezen, en tevens onverstaanbaar zijn; daarom bedient men zich van eenige teekens, ten einde behoorlijk te rusten, dáár, waar het vereischt wordt. Die teekens zijn de *scheiteekens*.

452. Aan de *scheiteekens* zijn naauw verwant de *zintekens*, welke ter verschillende wijze van uitdrukking dienen, en ook van den aard onzer gemoedsbeweging.

453. *Schei-* en *zintekens* komen ook wel voor onder den naam van *leesteekens*, omdat ze hoofdzakelijk bij het lezen gebruikt worden.

Over de *scheiteekens*.

454. De *scheiteekens* zijn: de komma (,); het kommapunt (;); het dubbele punt (:); en het punt (.

455. De plaatsing der *scheiteekens* is van een uitgebreid nut en een onontbeerlijk hulpmiddel tot de juiste uitdrukking der gedachte. De algemeene regelen tot het plaatsen dier teekens zijn de volgende, ofschoon men zich niet slaafsch daaraan behoeft te binden.

456. De komma dient tot aanwijzing der kleinste rust; door haar leert men het innerlijk zamenstel der volzinnen kennen en waar het voegwoord ontbreekt, kan zij niet gemist worden.

457. Men plaatst de komma:

Tusschen verscheidene bij elkander geplaatste onderwerpen en gezegden, die tot dezelfde gedachte betrekking hebben, en niet door voegwoorden verbonden zijn. — Heeft het gezegde eene nadere bepaling of aanvulling, dan moet de komma daarachter geplaatst worden. Ook verscheidene, hevens elkan-

der geplaatste voorwerpen, behoorende bij hetzelfde gezegde, worden door eene komma gescheiden, als: *eten, drinken, uitspanning, alles ontbreekt hem. Mijne moeder heeft honden, katten, veel vogels en andere dieren.*

458. Bij zegwoorden als: *hij leest, schrijft, rekt en teekent zeer aardig*; ook tussehen die bijwoorden en voorzetsels, die op hetzelfde denkbeeld betrekking hebben, als: *dit is alom, allezins, altijd en door allen geloofd.*

459. Ter aanwijzing van de afscheiding van bij elkander behoorende denkbeelden; daarom wordt elk tusschenvoegsel tussehen twee komma's geplaatst, als: *hij stierf, door allen bemind, op het bed van eer.* Afkeuring verdient het om alles af te scheiden, wat niet tot een zin in zijnen eenvoudigsten vorm behoort, bijv.: *hij heeft dikwijls, zijn haat, tegen mijn broeder, ten sterkste, doen blijken.*

460. Vóór alle omschrijvingen, ter nadere bepaling of verklaring van eenig onderwerp of gezegde dienende, en dan worden de betreffelijke voornaamwoorden meest altijd door eene komma voorafgegaan, als: *de vrouw, wier daden wij billyken.*

461. Men plaatst vóór de voegwoorden eene komma, als zij geheele zinnen verbinden of wanneer de zegwoorden, die in de zinnen komen, in verschillende tijden gebezigd worden, als: *gij hebt gelijk, en hij is daarmee tevreden geweest.*

462. Als een voegwoord verzwegen wordt, zoo plaatst men de teekens, als of het er werkelijk stond, alsmede voor verklarende zinnen, als: *hij vroeg mij, of ik het doen wilde.* Wanneer de verbindende woordjes *als of dat* bij de onbepaalde wijs ontbreken, dan vervalt de komma, als: *hij zeide mij te spreken, voor: hij zeide mij dat ik spreken zou.*

463. Wanneer omzettingen van twee of meer door komma's gescheiden zins-leden plaats vinden, dan blijft het scheiteeken tussehen de leden behouden, als: *die pek aanraakt, besmet zich.*

464. Men plaatst geene komma vóór de voegwoorden, als zij enkele woorden of deelen van een zin aan elkander verbinden, als: *hij antwoordde mij openhartig en ongeveinsd.*

465. Het komma-punt dient in het algemeen tot het aanwijzen eener eenigzins langere rust, dan bij de komma het geval is.

466. Men plaatst het kommapunt tusschen voor- en nazindeelen, onverschillig of de nazindeelen volstrekt of betrekkelijk zijn.

467. Wanneer één voorzindeel door meerdere nazindeelen gevolgd, of wel, omgekeerd, één nazindeel door meerdere voorzindeelen wordt voorafgegaan; dan moet men tusschen de zamenstellende deelen, waaruit het voor- en nazindeel bestaat, een kommapunt en tusschen het geheele voor- en nazindeel een dubbel punt plaatsen.

468. Als echter de twee laatste deelen van het nazindeel door het voegwoord *en* met elkander verbonden zijn, dan mag vóór dit voegwoord geen komma-punt, maar alleen eene komma gebezigd worden.

469. Als meer bijzondere begrippen, die elk op zich zelf reeds door kommaas verdeeld zijn, onderling verbonden en verder voortgetzet worden, zonder tot elkander als voor- en nazindeel in betrekking te staan.

470. Achter zoodanige zindeelen, waar eigenlijk een vraag- of uitroepeteeken behoorde te komen, wanneer men dit teeken eerst aan het einde der geheele rede plaatst.

471. Als ten opzigte van den geheelen zin wel ieder onderdeel afzonderlijk opgegeven, maar van gelijke waarde als met de overige onderdeelen gedacht wordt.

472. Als het volgende zindeel dienen moet ter verklaring van het voorgaande.

473. Het dubbele punt wijst eene eenigzins grotere rust in het lezen dan het komma-punt.

474. Het dubbele punt wordt gebruikt als men

een hoofdzin aankondigt, en tusschen het zamengestelde voor- en nazindeel in zoodanige volzinnen, waarin het nazindeel door meerdere voorzindeelen voorafgegaan, of een dezer laatste door meerdere der eerstgenoemde gevolgd wordt, en deze gescheiden zijn van elkander door een kommapunt.

475. Het punt, dat de grootste rust bij het lezen uitdrukt, dient om het einde van een volzin aan te wijzen.

476. Het punt wordt gebruikt om *algemeene* en *ondergeschikte* zinnen van elkander af te scheiden en ter scheiding van zinnen, welke op elkander volgen, zonder dat het eene tot verklaring van het andere noodig zij, en die men alzoo als algemeen voorop plaatst, om daarna uit beide te gelijk iets af te leiden.

477. Het punt kan ook, naar gelang van den aard der uitdrukking, of dóór een vraag- of door een uitroepsteeken vervangen worden.

Over de zinteekens.

478. Het punt wordt ook *of* alleen, *of* verdubbeld als zinteeken gebezigd. Het dubbele punt ter vervanging der woordjes *dat is*, *versta*, als: *om te leeren*, d. i.: *om den zin te verstaan*, enz. Het punt ter verkorting, als: *Z. M.* voor *Zijne Majesteit*. Ook wordt het geplaatst op de *i* en *j*.

479. De overige zinteekens zijn: het vraagsteeken (?); het uitroep-, verwondering- of aanspraaksteeken (!); het aandachtsteeken of lange rust; — het tusscheninstellingsteeken () en de teksthaakjes ([]); het afdelingsteeken (§); het beletselteeken (...); het aanhalingsteeken («»); het koppelsteeken (-); het afkappingsteeken ('); het nader verklaringsteeken (*†); het deelsteeken (·); het zamentrekkingsteeken (Δ) en het nadruksteeken (").

480. Men plaatst het vraagsteeken achter alle regtstreeksche vragen, als: *wie is daar?* maar achter zijdelingsche of enkel verhalende vragen niet, als:

ik vroeg hem, wie daar was. Volgen verscheidene vragen elkander, die onderling in verband staan, dan plaatst men het vraagteeken geheel achteraan, en de voorafgaande vragen worden door een kommapunt van elkander gescheiden.

481. Het uitroep-, verwondering- of aanspraakteeken wordt geplaatst: 1° achter de namen van personen of zaken, welke als aangesproken voorkomen, als: *waarde vriend! mijnheer!* 2° achter tusschenwerpsels in het algemeen, omdat deze de gewaarwordingen der ziel aanduiden of een klank nabootsen, als: *sterveling! gij zult eenmaal sterven; — geloof mij, lieve! gij hebt gelijk; — u zal ik het eerst bewonderen, prachtige kokosboom! onwaardeerbare gift! — Help! help! — Krak! krak! —* Eene verdubbeling van dit teeken, gelijk men wel eens vindt, is doel-loos.

482. Het aandachtteeken of lange rust (—) gaat gewoonlijk zoodanige woorden of zinsneden vooraf, waarop de schrijver de aandacht des lezers bijzonder vestigen wil, als: *ja, ouderlijke liefde is iets onbeschrijfelyks, — iets, waarvan de kracht en uitgebreidheid onberekenbaar is.*

483. Het tusscheninstellingsteeken [()] wordt gebruikt als er in een zin enkele woorden of zinsneden voorkomen, welke niet van het voorafgaande afgeleid zijn, maar geheel op zich zelve staan, zoodat, met weglating van dusdanige woorden of zinsneden, de zin in zijn geheel niet afgebroken wordt, als: *na zooveel omwentelingen en bloedige oorlogen zou eindelijk de vrede (men hield het daarvoor) de volken verblijden.*

484. Teksthaakjes ([]) komen veel voor in den Bijbel, ter aanwijzing van hetgeen er door de vertalers is bijgevoegd, zonder dat het eigenlijk tot den tekst behoort, als: *hij was het licht niet, maar [was gezonden] opdat hij van het licht getuigen zou.*

485. Het afdeelingsteeken of paragraaf (§) wordt gebruikt om bij groote onderwerpen kleine afdeelin-

gen te maken ten gemakke, welke eenigzins van elkander onafhankelijk zijn, ofschoon allen met het geheel in verband staan.

486. Het beletselteeken (...) schort den gedachtenloop op, als: *zoo als gij verkiest.... het is maar.... o mijn God! mijn....*

487. Het aanhalingsteeken (»”) wordt gebezigd, om woordelijke aanhalingen van anderen te gebruiken. Daar waar de aanhaling begint, zet men het teeken onderaan, waar zij eindigt, boven aan den regel; bij lange aanhalingen wordt iedere regel door dit teeken voorafgegaan, als: » *Jongen!*” *zeide mijn vader, » leer vlijtig.*”

488. Het koppelteeken (-), dient ter verbinding van zamengestelde woorden, welke wegens hunnen aard geene innige zamenstelling toelaten, als: *de Fransch-Engelsche vloot*. Ook van twee door *en* verbonden bijvoegelijke naamwoorden van één en denzelfden uitgang, mag men van het eerste den uitgang weglaten en door een koppelteeken doen vervangen, als: *in- en uitwendige gewaarwordingen*.

489. Het afkappingsteeken (') wordt geplaatst wanneer men een of meer letters weglaat; meestal *e* en *i*, doch voor *des* wordt wel *'s* en voor *het eene* *'t* geschreven. In proza komt het weinig voor, behalve in uitdrukkingen, als: *buiten 's lands; op 's Konings bevel*, enz. In verzen komt dat teeken menigvuldig voor.

490. Het naderverklaringsteeken (*†) dient om den lezer te doen opmerken, dat er bij den tekst eene aanmerking of noot gevoegd is, welke tot opheldering, uitbreiding, enz. dient. Men vindt zoo'n noot met eene letter, onder aan de bladzijde, en heeft het zelfde teeken als dat, hetwelk in den tekst voorkomt. Op bl. 5 en 17 vindt men daarvan voorbeelden.

491. Het deelteeken (·) wordt gebruikt om aan te toonen, dat de letter, waarboven het geplaatst is, van de voorgaande lettergreep afgescheiden en

afzonderlijk moet uitgesproken worden, als: *Arabië*, *ruïne*, enz.

492. Het zamentrekkingsteeken ([^]) ook omgebogen toonteeiken genoemd, beteekent, dat het woord eene lettergreep verkort is en dus twee lettergrepen zijn samengetrokken, als: *broér* voor *broeder*; *teér* voor *teeder* enz.

493. Het nadruksteeken (') beteekent, dat de klinkletter, boven welke het zich bevindt, een bijzonderen klemtoon vereischt, als:

*O, ja! zoo lang één dijk nog Neêrlands stranden haedt,
Één schaamle visschershut haar kruin beurt uit den vloed.*

HELMERS.

Over het afbreken van woorden.

494. Men moet zekere voorschriften in acht nemen, bij het afbreken van woorden aan het einde van eenen regel.

495. Men gebruikt om de deelen van een woord van elkander te scheiden, in druk, het koppelteeiken (-) of in schrift, ook wel dit teeken (»).

496. De algemeene regel is: breekt de lettergrepen af, overeenkomstig de gevestigde uitspraak; hierbij dient men in het oog te houden, dat de afbreking zoo spaarzaam mogelijk geschiede.

497. In een woord waarin een medeklinker tusschen twee klinkers staat, behoort die medeklinker tot de tweede lettergreep, als: *gra-ten hui-zen*, enz. even zoo met een zamengestelden medeklinker, als: *ge-schikt*, maar vele uitzonderingen zijn er op dien regel; ook wijken keurige schrijvers wel eens daarvan af, doch men moet, zooveel mogelijk, elk der lettergrepen van een woord ongeschonden bewaren, als: *elk an der*, *harts togt*, *loo che nen*.

498. In woorden, waarin de *s* den overgang van twee lettergrepen vormt, ontdekt men wel eens mislagen, bijv.: *luister*, *duister*, *meester*, enz. die men afbreken moet: *lui-ster*, *dui-ster*, *mee-ster*, enz.

499. Vreemde woorden moeten afgebroken worden naar de gevestigde uitspraak, zonder op de oorspronkelijke samenstelling acht te geven, als: *Mi-ran-dola*, enz.

B L A D W I J Z E R.

INLEIDING	§ 1—23.	3.
---------------------	---------	----

Bladz.

EÉRSTÈ HOOFDSTUK.

BEGINSELEN DER ZINSONTLEDING	§ 24—82.	5.
1. Enkelvoudige zinnen	§ 39—54.	7.
2. Zamengevatte zinnen	§ 55—64.	11.
3. Zamengestelde zinnen	§ 65—82.	13.

TWEEDE HOOFDSTUK.

WOORDGRONDING	§ 83—259.	16.
1. Over de zelfstandige naamwoorden	§ 88—125.	17.
2. Over de lidwoorden	§ 126—128.	23.
3. Over de bijvoegelijke naamwoorden	§ 129—154.	23.
4. Over de voornaamwoorden	§ 155—156.	27.
<i>a.</i> Over de persoonlijke voornaamwoorden	§ 157—165.	27.
<i>b.</i> Over de bijvoegelijke voornaamwoorden	§ 166—188.	29.
5. Over de zegwoorden	§ 189—234.	33.
6. Over de deelwoorden	§ 235—238.	52.
7. Over de telwoorden	§ 239—242.	53.
8. Over de bijwoorden	§ 243—250.	53.
9. Over de voorzetsels	§ 251—254.	55.
10. Over de voegwoorden	§ 255—256.	55.
11. Over de tusschenwerpsels	§ 257—259.	56.

DERDE HOOFDSTUK.

SPELLING EN UITSPRAAK	§ 260—293.	56.
---------------------------------	------------	-----

VIERDE HOOFDSTUK.

WOORDVOEGING	§ 294—450.	63.
1. Over de verbinding van enkele woorden	§ 296—396.	64.
De lidwoorden en hunne verbinding met zelfstandige naamwoorden	§ 296—299.	64.
De zelfstandige naamwoorden en hunne verbinding onderling	§ 300—302.	65.

		Bladz.
De bijvoegelijke naamwoorden en hunne verbinding met andere woorden.	§ 303—313.	65.
De voornaamwoorden en hunne verbinding met andere woorden.	§ 314—339.	67.
De zelfstandige of persoonlijke voornaamwoorden	§§ 314—318.	67.
De bijvoegelijke voornaamwoorden	§§ 319—339.	68.
De zegwoorden	§§ 340—371.	72.
Over de personen.	§§ 340—342.	72.
Over de getallen	§§ 343—346.	73.
Over de wijzen.	§§ 347—351.	74.
Over de tijden	§§ 352—353.	74.
Verder gebruik der zegwoorden en hunne verbinding met andere woorden.	§ 354—371.	75.
De deelwoorden en hunne verbinding met andere woorden	§§ 372—375.	79.
De telwoorden	§§ 376—380.	79.
De bijwoorden en hunne verbinding met andere woorden	§ 381—386.	80.
De voorzetsels en hunne verbinding met andere woorden	§ 387—390.	81.
De voegwoorden en hunne verbinding met andere woorden	§ 391—393.	82.
De tusschenwerpsels	§§ 394—396.	82.
2. Over de volgorde der woorden in eene rede.	§§ 397—438.	83.
Over de schikking der woorden in het algemeen.	§ 397—416.	83.
Over de verhalende, verbindende en vragende woordschikking	§ 417—426.	87.
Over de omzettingen en andere geoorloofde vrijheden in de woordschikking	§ 427—433.	88.
Over de gebreken in de woordschikkingen.	§§ 434—438.	90.
3. Over de zamenstelling van volzinnen	§§ 439—450.	91.

VIJFDE HOOFDSTUK.

ZINSCHIEDING	§§ 451—499.	93.
Over de scheiteekens	§§ 454—477.	93.
Over de zintekens	§§ 477—493.	96.
Over het afbreken van woorden	§§ 494—499.	99.

VERBETERINGEN.

Bl. 6	reg. 5	v. b.	<i>staat</i> :	onmiddelijk,	<i>lees</i> :	onmiddellijk.
" 9	" 4	v. o.	"	onaangenaame,	"	onaangename.
" 12	" 20	v. b.	"	uw broeder en zuster,	"	uw broeder en uwe zuster.
" 16	" 6	v. b.	"	eenigen tijd,	"	eenige tijd.
" 31	" 3	v. o.	"	in het meerv. van het onz. der zoodanigen huizen.	"	der zoodanige huizen.
" 57	" 7	v. b.	"	de klinkers <i>a, e</i> en <i>u</i> ,	"	de klinkers <i>a, i</i> en <i>u</i> .
" 62	" 20	v. b.	"	huisselijk,	"	huiselijk.
" 66	" 19	v. b.	"	zeehandelaar,	"	zouthandelaar.
" 68	" 2	v. o.	"	bijvoegelijke naam- woorden.	"	bijvoegelijke voor- n.w.
" 69	" 12	v. b.	"	§ 296,	"	§ 297.
" 71	" 5	v. b.	"	onder,	"	zonder.
" 77	" 12	v. o.	"	denzelfde,	"	dezelfde.
" 78	" 10	v. b.	"	de vijanden,	"	den vijanden.
" 81	" 16	v. b.	"	§ 317,	"	§ 233 en § 318.
" 84	" 9	v. b.	"	onmiddelijk,	"	onmiddellijk.
" 86	" 18	v. b.	"	ten laatsten,	"	ten laatste.
" 94	" 3	v. b.	"	uitspanning,	"	uitspanning.

Bij den Uitgever dezes **C. L. BRINKMAN**, Hartenstraat,
te Amsterdam, ziet mede het licht:

- C. A. ENGELBREGT. D. BURGER, JR.**, Rudimenta latina, denuo ediderunt f 1,25.
- CICERONIS, Cato Major, sive de senectute; in usum scholarum; edidit J. J. de Gelder.** " 1,—.
- CICERONIS, Laelius, sive de Amicitia dialogus, in usum scholarum; edidit J. J. de Gelder.** " 1,25.
- P. TERENTII AFRI, Comoediae, editit A. G. v. Capelle** " 0,60.
- BARBAULD, Hymns in prose for children, met de vertalingen in het Fransch, Duitsch en Nederduitsch, door A. L. C. Coquerel, N. G. van Kampen en J. Teissedre l'Ange.** " 1,25.
- Hetzelfde werk voor schoolgebruik. Alléén in het Nederduitsch.** " 0,20.
- KÄMPER, Uebungsbuch für Elementar Schulen zum Lesenlernen geschriebener und lateinischer Schrift; in sehr verschiedenen Handschriften abgedruckt. Nebst einem kurzen Unterrichte im Briefschreiben zugleich als Muster zum Schönschreiben.** " 1,20.
- BREDOW, Merkwürdige Begebenheiten aus der allgem. Weltgeschichte, ter vertaling in het Nederd. en Fransch** " 0,90.
- P. H. WITKAMP, Handboekje der Aardrijkskunde van het Koninkrijk der Nederlanden, het Groot-Hertogdom Luxemburg en de Bezittingen der Nederlanders buiten Europa, 2 veel verm. druk** " 0,50.
- Handboekje der Aardrijkskunde van Europa, enz. Eerste stukje " 0,55.
- Tijdsafel der Vaderl. Geschiedenis " 0,15.
- J. P. VAN DER MAAS, JR., Leesboek voor de jeugd, in den vorm van zamenspraken** " 0,20.
- Grondbeginselen der Aardrijkskunde van de Ned. O. I. bezittingen " 0,10.
- H. SLUYTERS, Keur van Rekenk. Voorstellen, ter herhaling en uitbreiding van het geleerde bij eenigzins gevorderden** " 0,20.
- Antwoorden daarop " 0,10.
- Oplossing op de Keur, enz. " 0,40.
- W. J. VAN DER VEGT, Eerste beginselen der Fransche taal. Een Leerboekje voor jeugdige Leerlingen. Tweede verb. en verm. druk.** " 0,25.
- ATLAS VAN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, het Groot-Hertogdom Luxemburg, en de Bezittingen der Nederlanders in Azië, Afrika, Amerika en Australië, in 17 Kaarten. Uitgegeven door het Nederl. Onderwijzers-Genootschap, Afd. Noord-Holland. In koper gegraveerd, door D. Veelwaard, Jr., op best zwaar velin papier gedrukt, zeer net gekleurd, met eenen fraaijen in kieuren gedrukten Titel voorzien en gebonden in gr. 8. in zwart Callicot Band, met vergulden Titel op het plat.** " 1,50.
- KLEINE LANDKAARTEN, inzonderheid voor schoolgebruik, uitgegeven door de gewestelijke Vereeniging Noord-Holland, van het Nederl. Onderwijzers-Genootschap, à 5 Ct. het stuk.**

